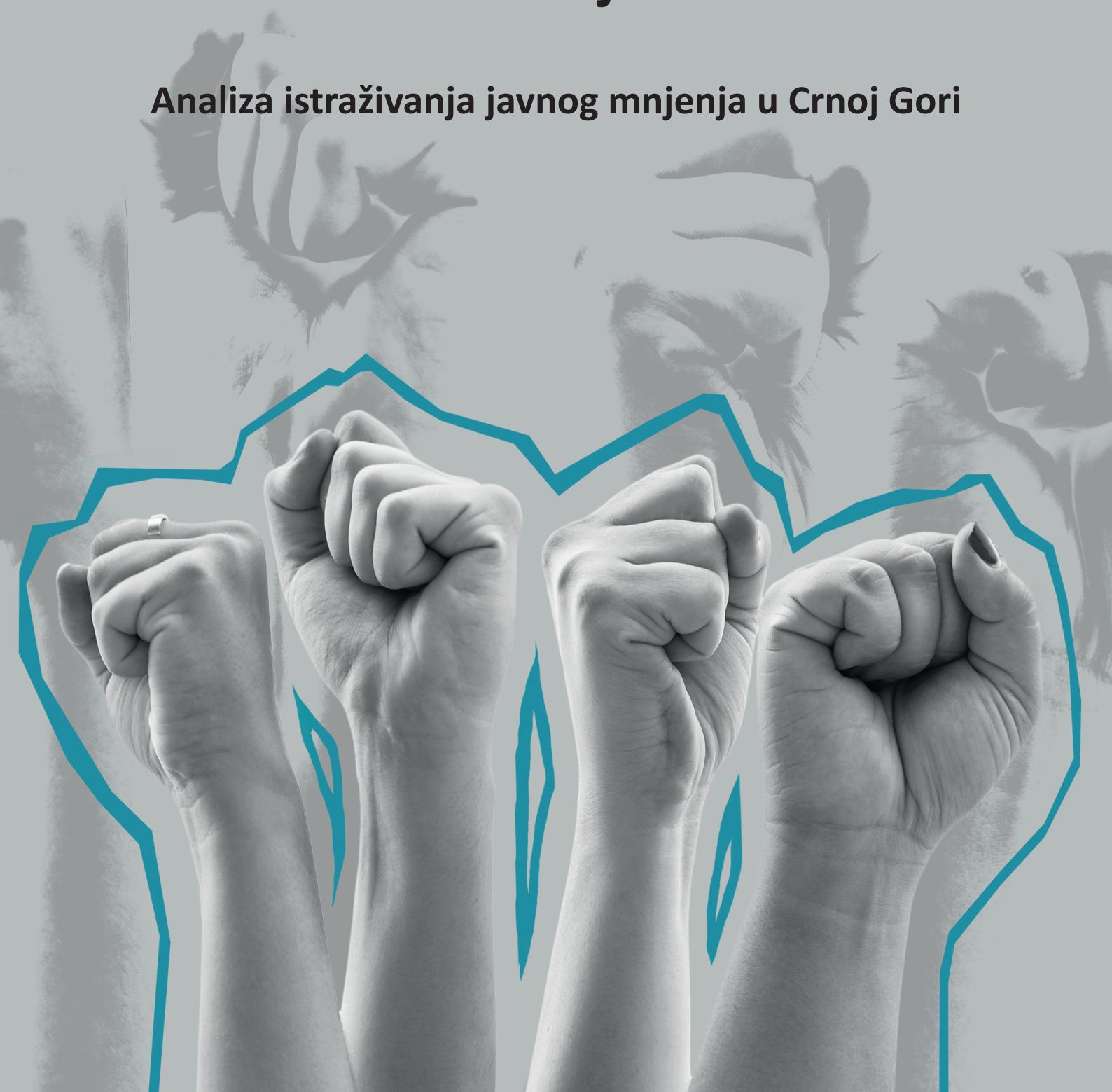

Stavovi građana i osuđenih lica o tretmanu policije i pravosudnim institucijama

Analiza istraživanja javnog mnjenja u Crnoj Gori

Stavovi građana i osuđenih lica o tretmanu policije i pravosudnim institucijama

Analiza istraživanja javnog mnjenja u Crnoj Gori

Podgorica, 2023. godine

Naziv publikacije:

Stavovi građana i osuđenih lica o tretmanu policije
i pravosudnim institucijama

Građanska alijansa, 2023. Godine

Donator projekta:

Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori

Za izdavača:

Milan Radović

Autor:

Jovana Davidović, Agencija za ispitivanje javnog mnjenja "Damar"

Prelom i dizajn:

AP Print, Podgorica

Štampa:

AP Print, Podgorica

Tiraž:

150

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-741-24-2
COBISS.CG-ID 26394372

Analiza je priređena u okviru projekta "No impunity for violations and breach of human rights in Montenegro" koji sprovodi Građanska alijansa uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori.

Sadržaj analize predstavlja isključivu odgovornost DAMAR-a i ne održava nužno stavove Evropske unije.

SADRŽAJ

- UVOD	4
- METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	5
- KLJUČNI NALAZI ISTRAŽIVANJA.....	6
- Ukupno povjerenje i zadovoljstvo građana/ki pravosudnim sistemom i institucijama	8
- Znanje građana/ki o postojećim mehanizmima za zaštitu osnovnih ljudskih prava	14
- Percepcije o policiji i znanje o funkcionisanju kontrole rada policije.....	19
- Stavovi o policijskoj torturi	25
- Stavovi osuđenih lica u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija (UIKS) o uslovima boravka i tretmanu službenika UIKS-a.....	30
- ZAKLJUČCI I PREPORUKE	37

UVOD

Građanska alijansa (u daljem GA) je započela realizaciju projekta „Bez nekažnjivosti za povredu i kršenje ljudskih prava u Crnoj Gori”, u partnerstvu sa Beogradskim centrom za ljudska prava iz Srbije i Međunarodnom komisijom pravnika iz Brisela. Projekat se realizuje uz podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori kroz program “Podrška Organizacijama Civilnog Društva - Crna Gora 2021. godina”.

Tokom 20 mjeseci realizacije projekta, GA želi da doprinese konsolidaciji demokratije, jačanju vladavine prava i zaštiti ljudskih prava u Crnoj Gori kroz uključivanje OCD-a u procese donošenja odluka u skladu sa pregovaračkim procesom. Među njima, projekat će doprinijeti i jačanju pravosuđa i pravde jer ova grana vlasti igra ključnu ulogu u obezbjeđivanju pravilnog uspostavljanja vladavine prava i zaštite osnovnih ljudskih prava u Crnoj Gori, sa fokusom na ugrožene grupe.

Najprije, projekat će se baviti konceptom vladavine prava, odnosno efikasnošću i transparentnošću pravosudnog sistema i policije u obezbeđivanju pravde sa fokusom na prava pritvorenih i zatvorenih lica i zatvora sa akcentom na zlostavljanje i torturu u ustanovama zatvorenog tipa. Pored toga, drugi problem kojim će se projekat baviti je povećanje kapaciteta zaposlenih u policiji, sudija i tužioca, kao dio kontinuiranog procesa jačanja kapaciteta institucija u suočavanju sa izazovima i sprovođenju predstojećih reforma. Štaviše, druge zainteresovane strane kao što su OCD, aktivisti za ljudska prava, advokati, doktori i studenti biće uključeni u izgradnju kapaciteta kao povezani akteri sa sektorom pravosuđa, prave i ljudskih prava. Pored toga, projekat će se pozabaviti problemima pritvorenih i zatvorenih lica i nedostatka svijesti i informisanosti o njihovim pravima. Takođe, projekat će se fokusirati i na jačanje lokalnih inicijativa od strane lokalnih OCD-a u oblasti vladavine prava i zaštite ljudskih prava. Konačno, kako bi se pitanja pravosuđa i povezанosti pravde sa ljudskim pravima dovela u svakodnevni diskurs, projekat će se baviti javnim dijalogom i podizanjem svijesti građana o ovim temama što će rezultirati povećanjem efikasnosti pravosuđa, pravde i zaštite ljudskih prava sa aspekta odgovornosti i izgradnje povjerenja između vlasti i građana.

U nastavku možete pogledati rezultate istraživanja i preporuke koje je agencija “Damar” odradila za potrebe projekta, anketiranjem građana ali i lica lišenih slobode u UIKS-u.

Pravosudne institucije u Crnoj Gori imaju značajnu ulogu u održavanju vladavine prava i zaštiti prava građana/ki. Rad pravosuđa je od izuzetne važnosti za održavanje stabilnosti i sigurnosti u državi. Pravosudne institucije moraju biti nezavisne u vršenju svojih funkcija, što je od ključnog značaja za održavanje integriteta pravosudnog sistema. U tom smislu, važno je da se očuva i unaprijedi autonomija sudova i tužilaštva, kao i da se inicira modernizacija pravosudnog sistema, kako bi se osiguralo efikasno i pravično pravosuđe za sve građane/ke Crne Gore. Istovremeno, policijske snage su ključne u održavanju reda, mira i sigurnosti u državi, sprečavanju i suzbijanju kriminalnih aktivnosti, te u saradnji sa drugim državnim organima u sprovođenju zakona. Za državu i društvo u cijelini, važno je da postoje efikasne policijske snage koje karakteriše integritet i koje će osigurati da se poštuju zakoni i održava bezbjednost u društvu.

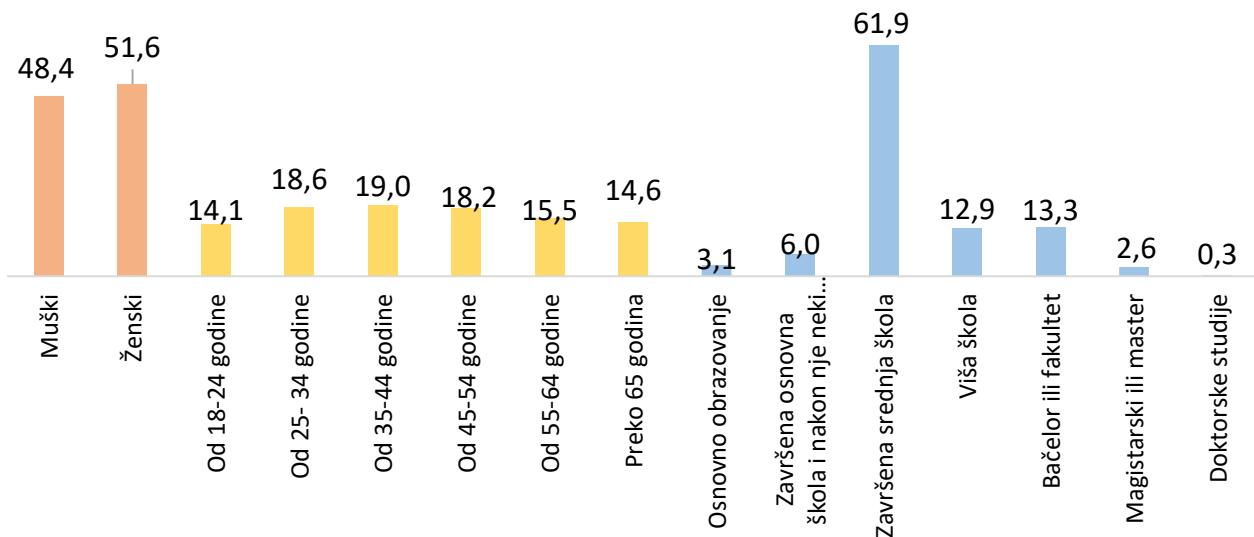
Crna Gora se u produženom periodu suočava sa ugroženim kredibilitetom pravosuđa, ali i sve češćim slučajevima policijske torture, uprkos zabranama u nacionalnom zakonodavstvu i ratifikaciji Evropske konvencije o ljudskim pravima. Evropska komisija je 2022. godine upozorila da je period nakon smjene vlasti u avgustu 2020. godine, okarakterisan političkim tenzijama, nestabilnošću izvršne vlasti i političkom nepostojanošću, što se u velikoj mjeri odrazilo na funkcionalnost pravosudnih institucija. Istraživanja u kontinuitetu pokazuju da građani/ke pravosudne institucije doživljavaju kao sredstva političkog uticaja. Sprovođenje ključnih reformi u pravosudnom sistemu ne ide zadovoljavajućim tempom. Uporedo sa rezultatima u pravosuđu, zaštita osnovnih ljudskih prava građana/ki ostaje na neadekvatnom nivou, u kontekstu postupanja policijskih službenika. Broj pritužbi na rad Uprave policije, Zaštitniku ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori, raste na godišnjem nivou. Interes nadležnih u policiji da istraže slučajeve policijske torture nije izražen. Kazne koje se dodjeljuju u pravosnažno okončanim predmetima, najčešće nijesu srazmjerne težini krivičnog djela.

Imajući u vidu sveukupni politički i društveni kontekst u Crnoj Gori, od suštinskog je značaja istražiti percepcije i stavove građana/ki i osuđenih lica u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, o pravosudnim institucijama i policijskom tretmanu, čime se i bavi ova analiza. Cilj istraživanja je takođe da utvrdi da li građani/ke i osuđena lica imaju osnovno znanje o zaštiti sopstvenih prava. Analiza je podijeljena na pet tematskih cjelina. U prvoj cjelini predstavljamo podatke o povjerenu i zadovoljstvu građana/ki pravosudnim sistemom i institucijama. Drugo poglavlje ispituje znanje građana/ki o postojećim mehanizmima za zaštitu osnovnih ljudskih prava. Treća cjelina izlaže percepcije o policiji i znanje o funkcionisanju kontrole rada policije, dok u četvrtom poglavlju analiziramo stavove o policijskoj torturi. U posljednjoj tematskoj cjelini, nalaze se podaci o stavovima osuđenih lica u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija (UIKS) o uslovima boravka i tretmanu službenika UIKS-a.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Podaci su prikupljeni na uzorku od 1000 građana/ki CAPI tehnikom¹ prikupljanja podataka, u periodu od 28. aprila do 3. maja 2023. godine, u 19 opština u Crnoj Gori. U istraživanju je korišćen slučajni stratišifikovani višestepeni uzorak, u kojem su biračka mjesta izabrana kao jedinice prve faze, domaćinstva su izabrana kao jedinice druge faze prema unaprijed određenom koraku, a lica u domaćinstvu su odabrana kao jedinice posljednje etape (metodom rođendana). Okvir za izbor uzorka je Popis stanovništva iz 2011. godine, procjene stanovništva za 2021. godinu i birački spisak za 2021. godinu. Ponderi su izračunati u nekoliko uzastopnih koraka. Prvo su se računali dizajn ponderi. Pošto se izbor biračkih okruga vrši sa vjerovatnoćama proporcionalnim broju lica starijih od 18 godina, dobijamo vjerovatnoću u prvoj fazi selekcije. U drugoj fazi selekcije dobijamo vjerovatnoću izbora domaćinstva u okviru biračkog mesta. Konačni ponderi domaćinstava i lica izračunati su tako što su ponderi normalizovani, stoga je ponderisani broj domaćinstava/osoba bio jednak neponderisanom broju domaćinstava/lica.

STRUKTURA UZORKA

Podaci u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija prikupljeni su 28. i 29. aprila, na uzorku od 177 zatvorenika, u Zatvoru za duge kazne. Podaci su prikupljeni tehnikom anketiranja licem u lice.

¹ Anketiranje licem u lice, posredstvom tablet računara.

KLJUČNI NALAZI ISTRAŽIVANJA

- Građani/ke najviše povjerena imaju u obrazovni sistem (72,3%), potom u vjerske institucije (68,3%) i u zdravstveni sistem (64%). Vojsku Crne Gore u kontinuitetu prati visok nivo povjerena (59,5%), dok nešto nižu podršku imaju policija (53,2%), tužilaštvo (48,8%), Uprava za izvršenje krivičnih sankcija – UIKS (43,4%) i sudstvo (43,1%).
- Najveći nivo zadovoljstva zabilježen je radom Ministarstva unutrašnjih poslova (50%) i Ministarstva pravde (49,4%), dok su ispitanici najmanje zadovoljni efektivnošću sudstva (41,5%), Uprave za izvršenje krivičnih sankcija (41,3%) i Sudskog savjeta (37,4%).
- Ispitanici dominantno smatraju da sudske postupci traju nepotrebno dugo uslijed neefikasnosti sudstva (57,6%) i izraženog političkog uticaja (50,9%):
- Više od polovine građana/ki smatra da tužiocu nedovoljno obrazlažu svoje odluke. Istovremeno, nepuna trećina ispitanika zna da tužioce/teljke u Crnoj Gori bira Tužilački savjet, dok čak 70% građana/ki ne zna u kojim situacijama se može obratiti Državnom tužilaštvu:
- Rezultati pokazuju da svaki drugi građanin/ka smatra da je nedovoljno upoznat sa sredstvima koja su im na raspolaganju za zaštitu sopstvenih prava. 79% ispitanika ne zna na koji način može da ostvari pravo na suđenje u razumnom roku, dok skoro 70% građana/ki ne zna šta je medijacija. Najmanji nivo znanja o mehanizmima za zaštitu sopstvenih prava zabilježen je među mladim ljudima starosti od 18. do 24. godine.
- Preko 70% ispitanika smatra da političari/ke utiču na operativni rad policije. Građani/ke vjeruju da je korupcija u velikoj mjeri prisutna u graničnoj policiji (31,6%), potom u kriminalnoj (28,2%) i u saobraćajnoj policiji (28,1%);
- 73,6% ispitanika nije informisano o radu Unutrašnje kontrole policije, dok više od dvije trećine ispitanika nije upoznato sa radom Savjeta za građansku kontrolu policije. Svega 3,1% ispitanika zna kako da se obrati Savjetu;
- Građani/ke vjeruju da se najmanje poštuju odredbe koje se odnose na zabranu nasilja i ponižavajućeg postupanja nad licem koje je lišeno slobode (34,3%), na poštovanje ljudske ličnosti i dostojanstva (31,8%), ali i na trajanje pritvora (31,5%);
- Svaki deseti ispitanik je bio prisutan kada je policijski službenik nekoga vrijeđao ili fizički povrjeđivao, a građani/ke u 67,9% slučajeva ne znaju kome treba da prijave takvo postupanje policijskih službenika. Oni koji su prijavili policijsku torturu, u 77,8% slučajeva nezadovoljni su reakcijom nadležnih organa. Nepunih 10% ispitanika prepoznaje Savjet za građansku kontrolu policije kao vrstu kontrole koja je prikidan mehanizam za prijavu policijske torture;
- Kada je riječ o stavovima osuđenih lica u UIKS-u, istraživanje je pokazalo da je preko 70% zatvorenika generalno zadovoljno uslovima svog boravka, ali su uprkos tome navodili ishranu, uslove za edukaciju, uslovni otpust i zdravstvenu zaštitu kao problematične;
- Zatvorenici ipak u nepunih 15% slučajeva tvrde da im službenici UIKS-a ne stvaraju osjećaj sigurnosti i zaštićenosti. 16,4% njih ne zna da Upravnom судu može podnijeti tužbu, u slučaju da im je odlukom direktora UIKS-a povrijeđeno neko pravo;
- Svaki peti zatvorenik tvrdi da službenici UIKS-a u kontinuitetu primjenjuju silu nad osuđenicima i da službenici UIKS-a ignoriraju slučajeve nasilja među osuđenicima. Stav trećine osuđenika je da se nasilje među zatvorenicima dešava jednom u mjesec dana;
- Upitani da samoinicijativno podijele neko mišljenje ili stav, 25,6% zatvorenika je kazalo da je neophodno poboljšati zdravstvenu zaštitu i rad prevaspitne službe (18,6%).

Ukupno povjerenje i zadovoljstvo građana/ki pravosudnim sistemom i institucijama

Institucionalno povjerenje i zadovoljstvo učinkom pojedinih pravosudnih institucija u Crnoj Gori, izrazito su važni pokazatelji efikasnosti pravosudnog sistema. U posljednjem Izvještaju Evropske komisije za Crnu Goru, naglašeno je da cjelokupni pregovarački proces dominantno zavisi od napretka u području vladavine prava. Uprkos različitim interpretacijama, vladavina prava prvenstveno podrazumijeva jednakost pred zakonom (Greenstein 2021, 293) i istovremeno bi trebalo da rezultira smanjenjem korupcije i suzbijanjem nepravde². U skladu sa tim, pravosudne institucije predstavljaju nosioce vladavine prava u Crnoj Gori.

Nakon smjene vlasti 2020. godine, izmjene u pravosuđu nijesu tekle zadovoljavajućim tempom (Izvještaj EK 2022, 19). Političke tenzije i nestabilnost zakonodavne i izvršne vlasti, usporavale su proces izbora novih članova/ica Sudskog savjeta, sudija/tkinja Ustavnog suda, kao i vrhovnog državnog tužioca/teljke. Uporedno sa tim, Evropska komisija je upozoravala da nezavisnost, integritet, odgovornost i profesionalizam pravosudnog sistema moraju biti na većem nivou, kao i institucionalni učinak sudstva u Crnoj Gori. Imajući u vidu politički kontekst i značaj pravosudnih institucija za vladavinu prava u Crnoj Gori, te opšti napredak u pregovaračkom procesu ka Evropskoj uniji, od suštinskog je značaja pratiti stavove i percepciju građana/ki.

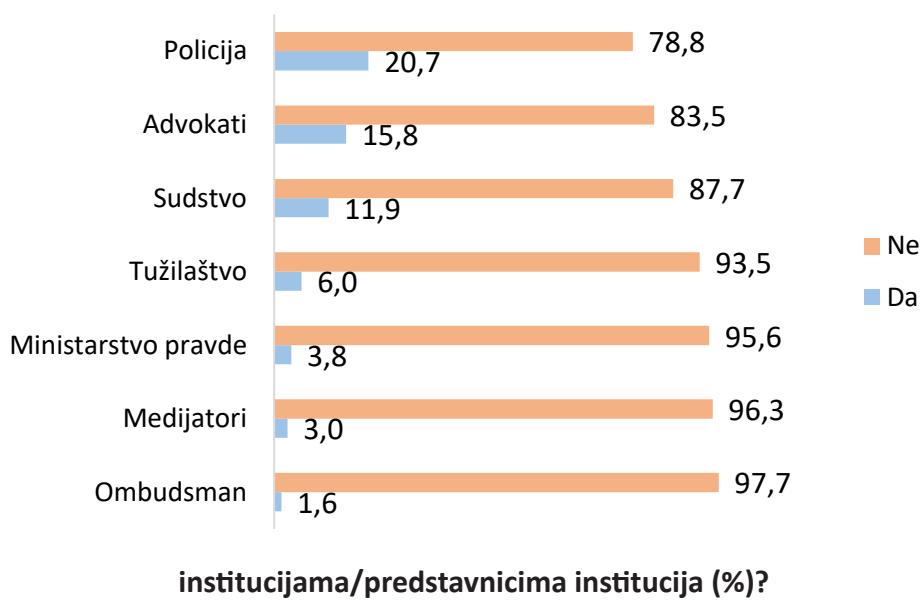
Tabela 1. Koliko povjerenja imate u sljedeće institucije/sisteme?

	Imam veliko povjerenje	Uglavnom imam povjerenje	Uglavnom nemam povjerenje	Uopšte nemam povjerenja
1. Obrazovni sistem	18.8%	53.6%	16.7%	8.9%
2. Zdravstveni sistem	15.8%	48.2%	23.9%	10.7%
3. Policija	13%	40.2%	28.9%	15.7%
4. Vjerske institucije	31.3%	36.9%	17.6%	10.6%
6. Predsjednik Crne Gore	15.8%	33%	25.4%	20.5%
7. Vojska Crne Gore	15%	44.5%	20.3%	13%
8. Sudstvo	8.1%	35%	30.1%	19.9%
9. Tužilaštvo	9.3%	39.5%	28.4%	15.7%
10. Ministarstvo pravde	9.4%	37.7%	30.2%	15.6%
11. Uprava za izvršenje krivičnih sankcija	9%	34.4%	28.3%	15.7%
12. Skupština	6.4%	30.3%	34.7%	23.5%
13. Ombudsman	8.6%	41%	24.5%	12.3%
14. Političke partije	5.5%	24.8%	27.7%	36.7%
15. Mediji	4.5%	30%	36%	25.3%
16. NVO	6.4%	38.9%	30.9%	15.1%

Rezultati pokazuju da građani/ke najviše povjerenja imaju u obrazovni sistem (72,3%), potom u vjerske institucije (68,3%) i u zdravstveni sistem (64%). Vojsku Crne Gore u kontinuitetu prati visok nivo povjerenja (59,5%), dok nešto nižu podršku imaju policija (53,2%), tužilaštvo (48,8%), Uprava za izvršenje krivičnih sankcija – UIKS (43,4%) i sudstvo (43,1%). Uticaj obrazovnog i zdravstvenog sistema je izražen, dok političke partije tradicionalno karakteriše najniži nivo povjerenja (30,3%).

Kako pokazuje Grafik 1, građani/ke su tokom posljednje dvije godine najviše kontaktirali sa policijom:

2 World Justice Project, *World Justice Project Rule of Law Index 2019 Insights*, (2019, 7).

Grafik 1. Da li ste tokom poslednje dvije godine imali kontakta sa sljedećim

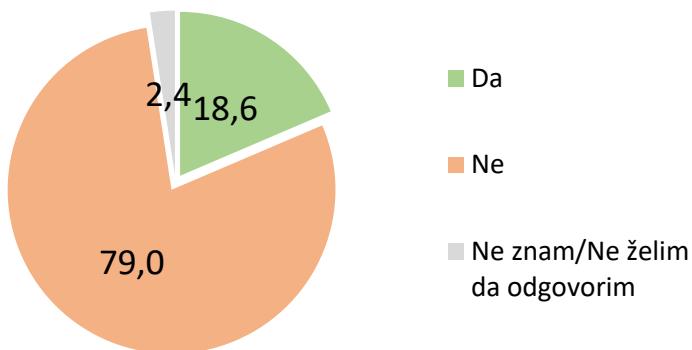
Ovaj podatak je naročito važan imajući u vidu da je radom Uprave policije zadovoljno 46,1% ispitanika:

Tabela 2. U kojoj mjeri ste zadovoljni radom sljedećih institucija?

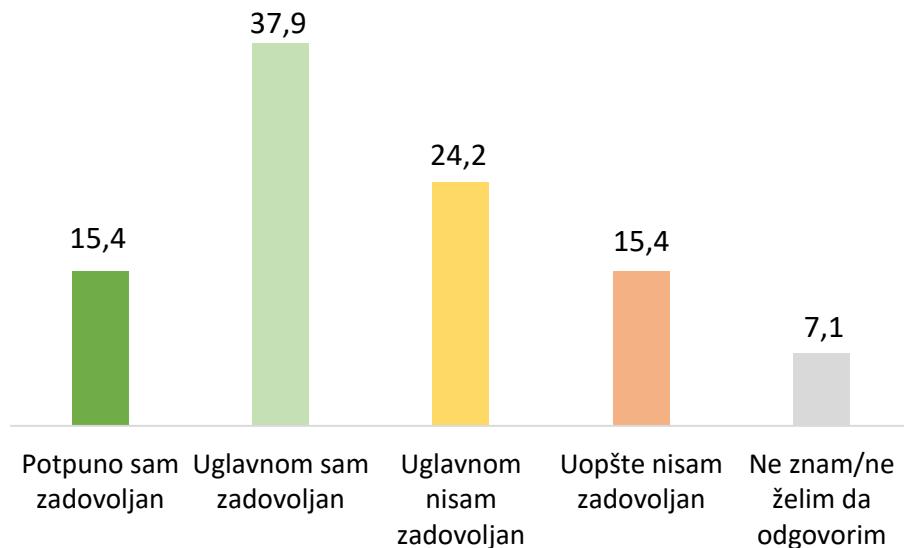
	Potpuno sam zadovoljan	Uglavnom sam zadovoljan	Uglavnom nisam zadovoljan	Uopšte nisam zadovoljan	Ne znam/ ne želim da odgovorim
Ministarstvo pravde	5.8%	43.6%	31.1%	8.5%	11%
Ministarstvo unutrašnjih poslova	8%	42%	30.5%	8.7%	10.8%
Državno tužilaštvo	6.5%	42.4%	28.1%	11.5%	11.4%
Tužilački savjet	6.3%	36.5%	31.5%	10.2%	15.4%
Uprava policije	7.7%	38.5%	31.7%	12.9%	9.3%
Sudstvo	7.6%	34%	34.5%	13.6%	10.4%
Sudski savjet	5.8%	31.6%	33.8%	13.7%	15.1%
Uprava za izvršenje krivičnih sankcija	6.9%	34.4%	28.1%	11.3%	19.3%
Ombudsman	7.8%	36.1%	27.3%	9.4%	19.4%

Najveći nivo zadovoljstva zabilježen je radom Ministarstva unutrašnjih poslova (50%) i Ministarstva pravde (49,4%), dok su ispitanici najmanje zadovoljni efektivnošću sudstva (41,5%), Uprave za izvršenje krivičnih sankcija (41,3%) i Sudskog savjeta (37,4%). Istovremeno, 18,6% ispitanika je bilo u ulozi stranke u sudskom postupku, među kojima je većina (53,3%) zadovoljna radom suda u tom konkretnom procesu:

Grafik 2. Da li ste bili stranka u sudskom postupku (%)?

Grafik 3. U kojoj mjeri ste zadovoljni radom suda, u tom postupku (%)?

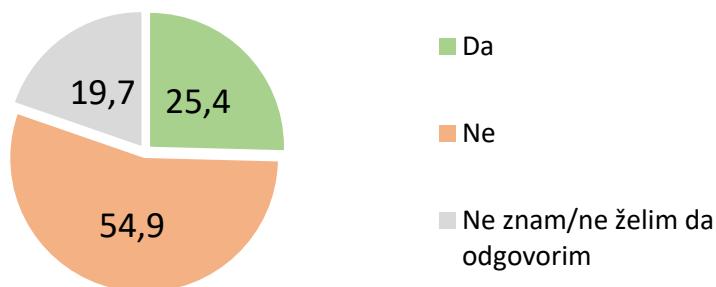
Dok su podaci o zadovoljstvu radom suda onih koji su bili stranka u sudskom postupku ohrabrujući, percepcija šire javnosti se značajno razlikuje. Podaci pokazuju da ispitanici dominantno smatraju da sudski postupci traju nepotrebno dugo uslijed neefikasnosti sudstva (57,6%) i izraženog političkog uticaja (50,9%):

Tabela 3. Koji od sljedećih stavova najbliže odražava Vaše mišljenje (%)?

	U potpunosti seslažem	Djelimično seslažem	Djelimično se neslažem	Uopšte se neslažem	Ne znam/ ne želim daodgovorim
Sudski postupci traju koliko treba, ni duže ni kraće.	9.1%	20.7%	24.6%	28.5%	17.1%
Sudski postupci traju nepotrebno dugo jer sudovi nisu dovoljno efikasni.	27.1%	30.4%	15.4%	11.2%	15.8%
Sudski postupci traju nepotrebno dugo jer su sudovi pod političkim uticajem.	23.1%	27.9%	18.4%	12.1%	18.6%
Sudovi presuđuju previše brzo.	3.4%	18.3%	23.6%	33.2%	21.6%

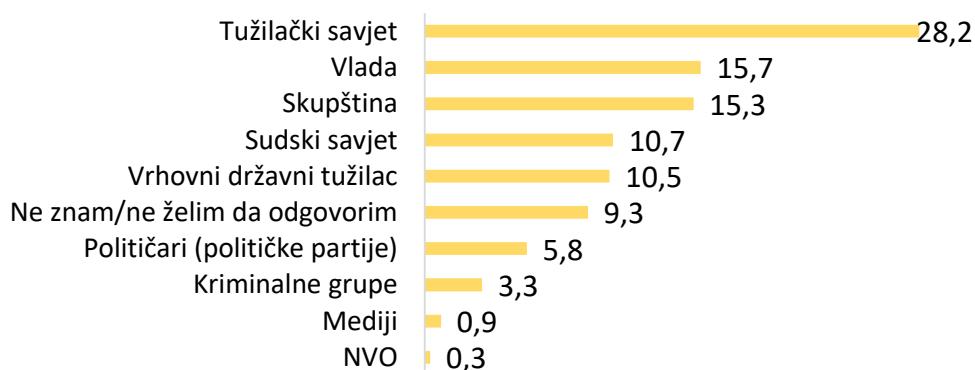
Nepunih 30% građana/ki smatra da je dužina sudskih postupaka u Crnoj Gori optimalna, dok je svega svaki peti (21,7%) ispitanik saglasan sa tvrdnjom da sudovi presuđuju previše brzo. Ovi rezultati upućuju na zaključke Evropske komisije o nedovoljnoj nezavisnosti sudstva u Crnoj Gori i na nedostatke u pogledu ljudskih i tehnoloških resursa koji bi trebalo da skrate trajanje sudskih procesa (Izvještaj Evropske komisije 2022, 19). Dodatno, osim suštinskih izmjena u sudstvu, potrebno je raditi i na komunikacijama ka javnosti koja, kako i ovo istraživanje pokazuje, jako sporo mijenja negativne percepcije. U vezi sa tim zaključkom je i podatak koji ukazuje na stavove o transparentnosti tužilaca/teljki u Crnoj Gori:

Grafik 4. Da li po Vama tužioci dovoljno istupaju u javnosti i obrazlažu svoje odluke (%)?

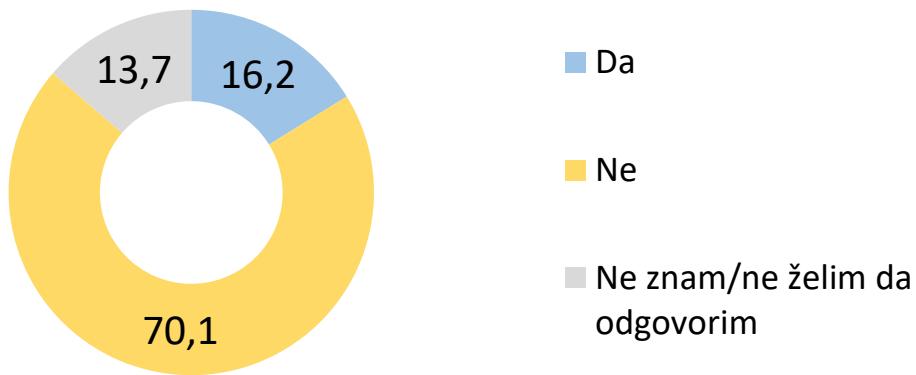
Grafik 4. pokazuje da više od polovine građana/ki smatra da tužioci/teljke nedovoljno obrazlažu svoje odluke. Istovremeno, nepuna trećina ispitanika zna da tužioce/teljke u Crnoj Gori bira Tužilački savjet. Rezultat od 28,2% ukazuje na pad nivoa informisanosti, u odnosu na prethodna istraživanja koja su na sličan način ispitivala stavove građana/ki. Nadležnosti Tužilačkog savjeta su definisane i Ustavom Crne Gore, koji u članu 136 propisuje da Savjet, između ostalog, utvrđuje prijedlog za izbor Vrhovnog državnog tužioca; bira i razrješava rukovodioce državnih tužilaštava i državne tužioce i utvrđuje prestanak funkcije rukovodilaca državnih tužilaštava i državnih tužilaca. Biranje članova Tužilačkog savjeta, nakon smjene vlasti 2020. godine, bilo je u fokusu vladajućih političkih struktura u Crnoj Gori, a posljedično i medija. Na taj način, građani/ke su mogli biti češće informisani o nadležnostima Savjeta. Dodatna okolnost je i iniciranje izmjena Zakona o državnom tužilaštvu tokom 2021. godine, na koje je Venecijanska komisija dva puta dala negativno mišljenje i to u kontekstu obavezne depolitizacije Tužilačkog savjeta i biranja Vrhovnog državnog tužioca iz reda tužilaca, a ne van tužilaštva.

Grafik 5. Prema Vašem mišljenju, ko u Crnoj Gori bira tužioce?

Indikativan je podatak da čak 70% građana/ki ne zna u kojim situacijama se može obratiti Državnom tužilaštvu:

Grafik 6. Da li ste upoznati sa situacijama u kojima se možete obratiti Državnom tužilaštvu (%)?

Ispitanici koji su potvrdno odgovorili, naveli su da je to u slučaju podnošenja krivičnih prijava (52,8%) i kada su ugrožena njihova prava (47,2%). Zakonom o državnom tužilaštvu ("Službeni list CG", br. 11/2015, 42/2015, 80/2017, 10/2018, 76/2020 i 59/2021), u članu 2 propisano je da Državno tužilaštvo vrši poslove gonjenja učinilaca krivičnih djela za koja se goni po službenoj dužnosti i prekršaja, kao i druge poslove propisane zakonom. Sajt Državnog tužilaštva građanima/kama ne pruža dovoljno informacija o sopstvenim nadležnostima, niti o načinima na koji im se oni mogu obratiti. Izuzetak je brošura koja prikazuje način na koji se može prijaviti disciplinski prekršaj i kršenje etike državnih tužilaca/teljki. Državno tužilaštvo je u kontinuitetu predmet interesovanja domaće i međunarodne javnosti. Kada je riječ o transparentnosti, Državno tužilaštvo je izradilo nekoliko komunikacijskih strategija u cilju otvorenijeg odnosa prema građanima/kama. Prva strategija kreirana je 2016. godine, u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori, dok je 2019. godine usvojena druga strategija u kooperaciji sa Savjetom Evrope, za period od 2020. do 2022. godine. Nadalje, tokom 2022. godine, u pojedinim medijima u Crnoj Gori, emitovan je serijal o radu Državnog tužilaštva. Podaci u ovom istraživanju pokazuju da se tužilaštvo generalno bolje kotira od sudstva kada je riječ o povjerenu i zadovoljstvu građana/ki, ali su ipak percepcije o komunikacijama u javnosti na lošem nivou. Taj nalaz upućuje na sličan zaključak koji smo iznijeli u dijelu stavova o sudstvu – promjene u ljudskim resursima najčešće ne prate promjene u percepcijama javnosti, zbog čega je neophodno dosljedno raditi na komunikaciji. Takođe je važno naglasiti da istraživanje pokazuje da populacija starosti od 18. do 24. godine uglavnom ima najniži nivo informisanosti o radu pravosudnih institucija u Crnoj Gori, što ukazuje na potrebu za izradom posebnih smjernica koje trebiraju tu ciljnu grupu.

Znanje građana/ki o postojećim mehanizmima za zaštitu osnovnih ljudskih prava

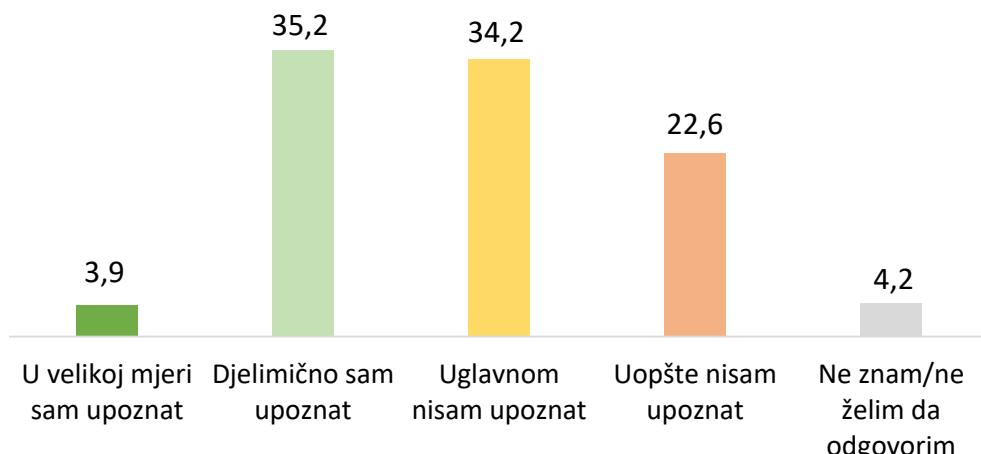
Ustav Crne Gore, kao najviši pravni akt, predstavlja opštu garanciju zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda. Ustav nedvosmisleno upućuje na jednakost pred zakonom bez obzira na bilo kakvu posebnost ili lično svojstvo, te na jednakost svakoga u zaštiti sopstvenih prava i sloboda. Kada je riječ o sudskim postupcima, Evropski sud za ljudska prava u Strazburu je krajem marta tekuće godine jednoglasno donio tri odluke u predmetima u odnosu na Crnu Goru koje se tiču prava na pravično suđenje. Naime, u dvjema odlukama je zaključeno prijateljsko poravnanje u vezi sa povredom prava na suđenje u razumnom roku i sa neizvršenjem pravosnažne i izvršne sudske odluke. Posljednji slučaj se ticao povrede prava na pristup sudu u postupku pred Ustavnim sudom Crne Gore, koji je zaključen nakon što je Vlada Crne Gore jednostranom deklaracijom priznala povredu konvencijskog prava.

Pravo na pravično suđenje jedno je od temeljnih prava garantovanih Ustavom Crne Gore, ali i jedno od osnovnih načela Evropske konvencije o ljudskim pravima, koje se odnosi na sve faze sudskog postupka. Osim prava na pravično suđenje, za funkcionalnost demokratije u Crnoj Gori, pravnu sigurnost i vladavinu prava, od suštinskog je značaja informisanost građana/ki o njihovim osnovnim ljudskim pravima, ali i znanje o bazičnim mehanizmima funkcionisanja pravosudnog sistema u Crnoj Gori.

Rezultati pokazuju da svaki drugi građanin/ka smatra da je nedovoljno upoznat sa sredstvima koja su im na raspolaganju za zaštitu sopstvenih prava:

Grafik 7. Uopšteno govoreći, u kojoj mjeri ste upoznati sa postojećim mehanizmima

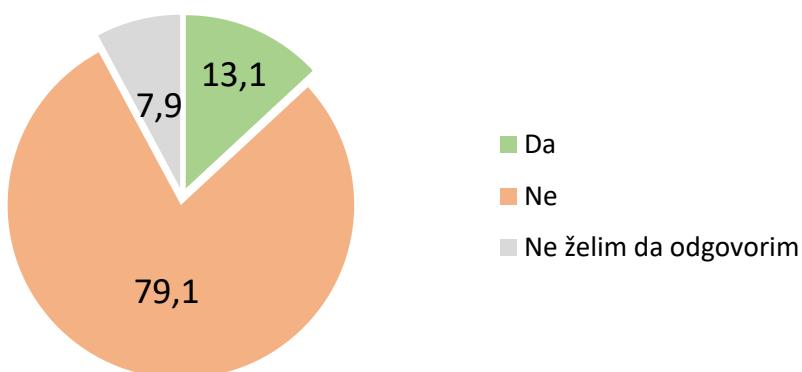
za zaštitu Vaših prava u Crnoj Gori (%)?

Ovi podaci su u skladu sa daljim analizama koje su pokazale da čak 79% ispitanika ne zna na koji način može da ostvari pravo na suđenje u razumnom roku:

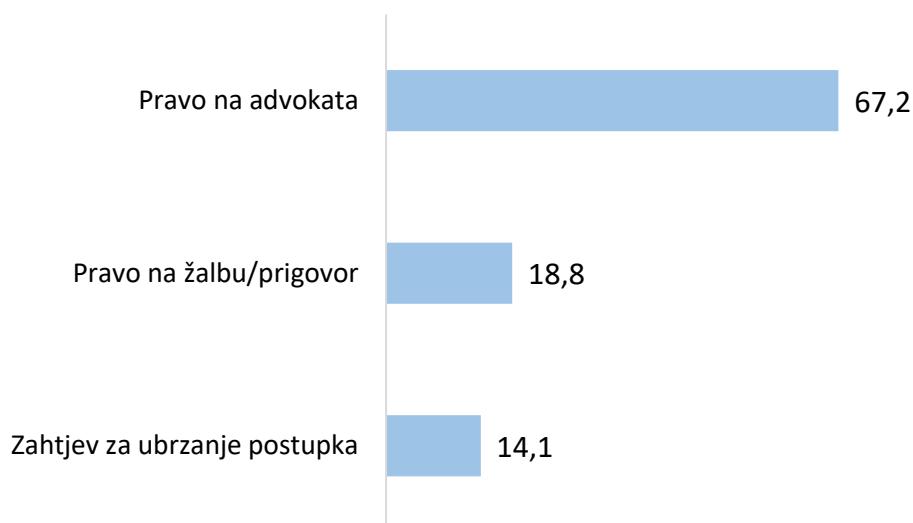
Grafik 8. Da li znate koja su Vam pravna sredstva na raspolaganju za zaštitu

prava na suđenje u razumnom roku (%)?

Među ispitanicima koji su na prethodno pitanje odgovorili potvrđeno, nizak procenat njih zaista zna da navede pravna sredstva za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku:

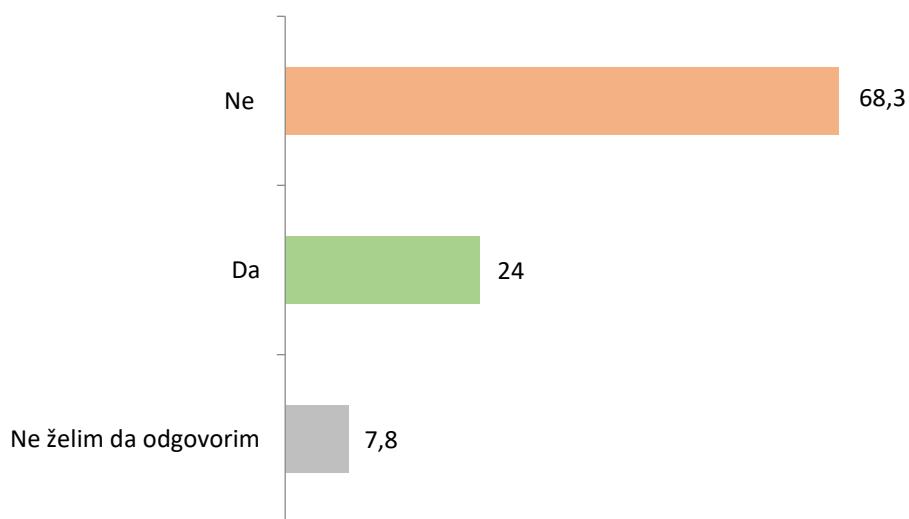
Grafik 9. Objasnite svojim riječima ili navedite neki primjer (%)

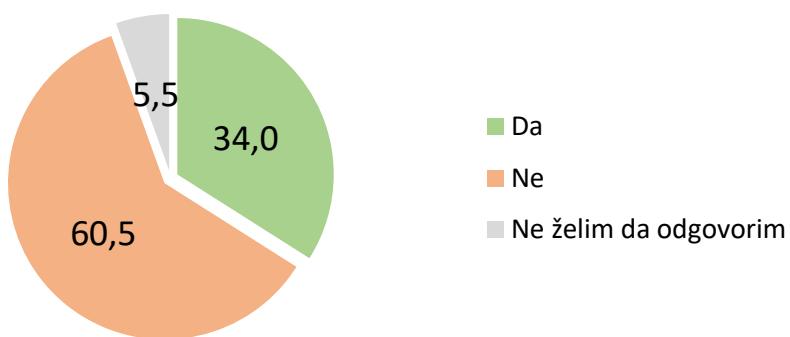
Naime, zahtjev za ubrzanje postupka, odnosno kontrolni zahtjev, podnosi se ukoliko stranka smatra da sud neopravdano odgovlači postupak, a predsjednik suda je dužan da o kontrolnom zahtjevu odluči najkasnije 60 dana nakon prijema zahtjeva (Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku "Službeni list Crne Gore", br. 011/07, član 20). Ovdje je važno napomenuti da se pravo na žalbu odnosi isključivo na situaciju u kojoj sud odbije ili odbaci kontrolni zahtjev, kao i u slučaju da sud ne dostavi zainteresovanoj strani obaveštenje/rješenje o kontrolnom zahtjevu u pomenutom roku od 60 dana. Pravo na žalbu, zato, ne predstavlja *zasebno* pravno sredstvo kojim se štiti pravo na suđenje u razumnom roku. Drugo pravno sredstvo, koje ispitanci nijesu prepoznali, predstavlja *tužba za pravično zadovoljenje*, koja se može podnijeti u roku od šest mjeseci od dana prijema pravosnažne presude (Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku "Službeni list Crne Gore", br. 011/07, član 33). Ovi rezultati nedvosmisleno ukazuju na diskrepancu između sopstvenih percepcija i stvarnog znanja o mehanizmima za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku.

Dalji nalazi dodatno potvrđuju prethodne rezultate:

Grafik 10. Da li znate šta je to posredovanje - medijacija (%)?

Skoro 70% građana/ki ne zna šta je medijacija, dok oni sa potvrđnim odgovorom ispravno razumiju ovaj vid postupka, definišući ga kao neutralno posredovanje između dvije strane u sporu. Nivo znanja je na niskom nivou i kada je riječ o pravu na besplatnu pravnu pomoć:

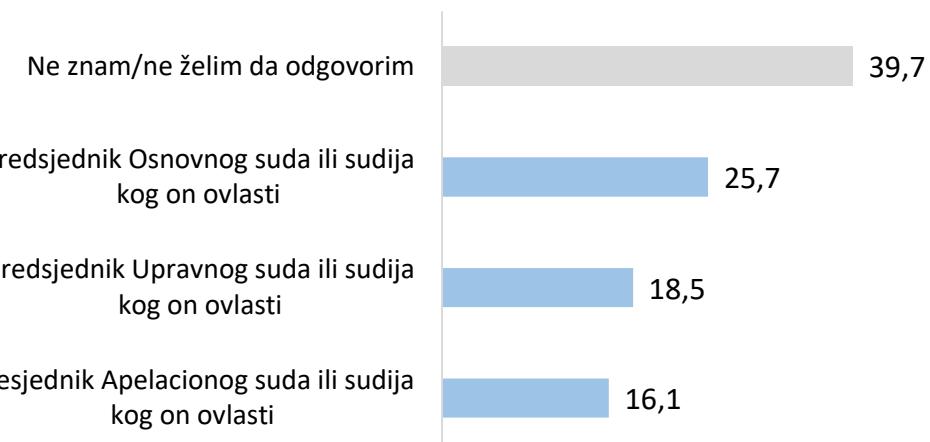
Grafik 11. Da li znate ko u Crnoj Gori ima pravo na besplatnu pravnu pomoć (%)?**Grafik 12. Ukoliko ste odgovorili potvrđno, molimo Vas navedite primjer:**

Građani/ke koji su na pitanje iz Grafik 12. odgovorili potvrđno, uglavnom imaju dobro razumijevanje o licima koja imaju pravo na besplatnu pravnu pomoć u Crnoj Gori. Kako i definiše Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći ("Sl. list CG", br. 20/2011 i 20/2015, čl. 12-13), pravo na obezbjeđivanje potrebnih sredstava ima:

- crnogorski državljanin;
- lice bez državljanstva (apatriid) koje zakonito boravi u Crnoj Gori i lice koje traži azil u Crnoj Gori, stranac sa stalnim nastanjnjem, odnosno stalnim boravkom ili odobrenim privremenim boravkom i drugo lice koje zakonito boravi u Crnoj Gori;
- drugo lice u skladu sa potvrđenim i objavljenim međunarodnim ugovorom. Posebne kategorije koje su dijelom ispitanici i prepoznali, odnose se na ugroženo stanovništvo poput:
- korisnik materijalnog obezbjeđenja porodice u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječja zaštita, djeta bez roditeljskog staranja;
- lice sa invaliditetom;
- žrtva krivičnog djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici i trgovine ljudima, kao i žrtva nasilja u porodici u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita od nasilja u porodici;
- lice slabog imovinskog stanja.

Bez obzira na to što su građani/ke uglavnom znali da navedu ko ima pravo na besplatnu pravnu pomoć u Crnoj Gori, te rezultate ne možemo posmatrati izolovano. Uz činjenicu da su ispitanici sa tom vrstom znanja u manjini, imamo i podatak koji pokazuje da svega svaki četvrti građanin/ka zna da je predsjednik Osnovnog suda ili sudija kog on ovlasti, nadležan za odobravanje besplatne pravne pomoći u Crnoj Gori:

Grafik 13. U Crnoj Gori je za odobravanje besplatne pravne pomoći nadležan (%):

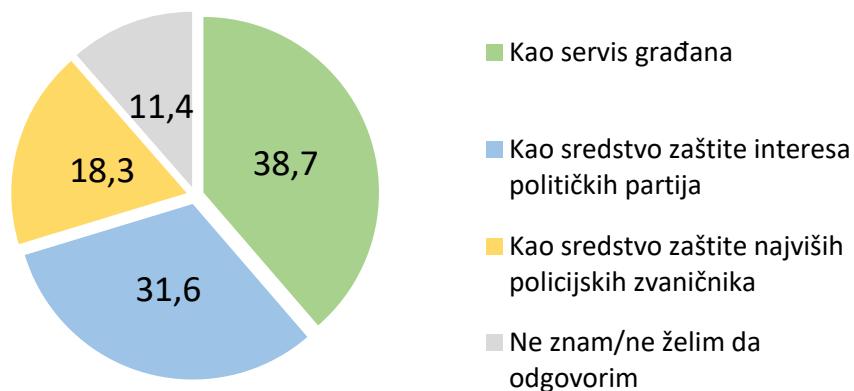

Nalazi koje smo vidjeli u ovom poglavlju ukazuju na zabrinjavajući nivo upućenosti građana/ki u bazične mehanizme za zaštitu njihovih prava. Kao i u slučaju podataka o Državnom tužilaštvu, najmanji nivo znanja o mehanizmima za zaštitu sopstvenih prava uočen je među mladim ljudima starosti od 18. do 24. godine. Ta ciljna grupa je naročito važna jer tek treba da, u punom kapacitetu, participira u svojoj zajednici, za šta je jedan od osnovnih preduslova upravo informisanost o sopstvenim pravima i obavezama. Uprkos tome što nepoznavanje prava ne može poslužiti kao izgovor za izbjegavanje krivične odgovornosti, pravosudne institucije u Crnoj Gori moraju imati jasnije komunikacijske strategije ka zainteresovanoj javnosti. Osim što je nezadovoljavajući nivo znanja građana/ki indikativan i za demokratičnost društva u Crnoj Gori, takođe i stvara značajan prostor za kršenje osnovnih ljudskih prava. U prilog tome govori činjenica da je iz institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori, u kontinuitetu naglašavano da raste broj kršenja prava građana/ki od pravosudnih institucija.

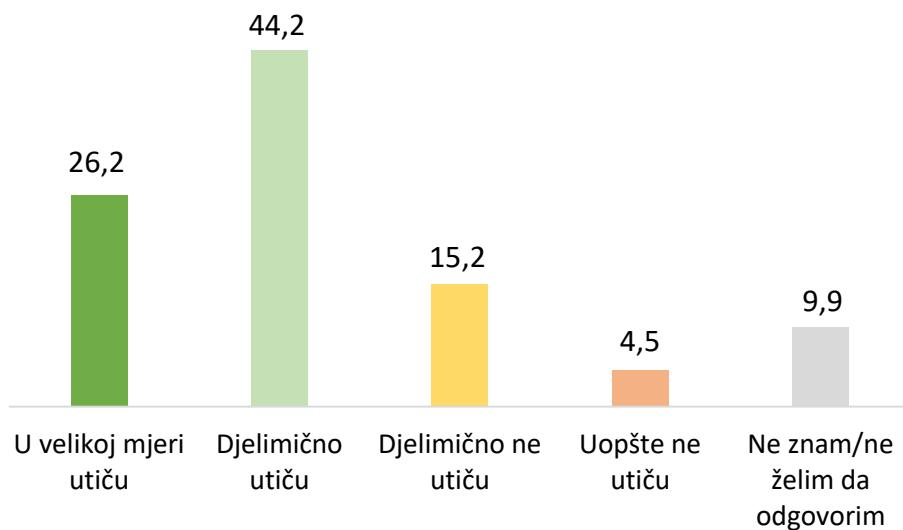
Percepcije o policiji i znanje o funkcionisanju kontrole rada policije

Policija u Crnoj Gori dominantno djeluje kroz Upravu policije, u sklopu Ministarstva unutrašnjih poslova i zadužena je za zaštitu bezbjednosti građana/ki i Ustavom utvrđenih sloboda i prava. Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, definisano je da je Uprava policije hijerarhijski organizovana i sačinjena od pet jedinica: Sektora za borbu protiv kriminala, Sektora granične policije, Sektora policije posebne namjene, Sektora za finansijsko-obavještajne poslove i Sektora policije opšte nadležnosti. Crna Gora, osim turbulentnih političkih procesa, suočena je sa problemom organizovanog kriminala, što je naročito istaknuto u izvještaju "Procjena opasnosti od teškog i organizovanog kriminala u Crnoj Gori (SOCTA 2021)", koji organizovane kriminalne grupe iz Crne Gore prepoznaje kao važne faktore u transkontinentalnom krijumčarenju narkotika. Osim bezbjednosnog konteksta, nevladine organizacije u Crnoj Gori dosljedno upozoravaju na nedostatak kadra, političke uticaje, nedvoljnu transparentnost u radu policije, kao i na prekoračenje ovlašćenja. Imajući u vidu značaj nadležnosti Uprave policije u Crnoj Gori, te sveukupnu važnost policijskih snaga za očuvanje javnog reda, mira i sigurnosti, izrazito je bitno testirati percepcije, stavove i znanje građana/ki o policiji i njenom funkcionisanju u Crnoj Gori.

Prvi nalazi pokazuju da ispitanici u najvećem procentu (38,7%) smatraju da je policija dominantno u službi građana/ki:

Grafik 14. U kojim od ovih svojstava policija u Crnoj Gori najviše djeluje (%)?

Ne treba zanemariti činjenicu da taj procenat nije značajno veći od broja ispitanika koji podržavaju stav (31,6%) da je policija prevashodno sredstvo zaštite interesa političkih partija. Pojedini događaji u prethodnom periodu nesumnjivo su uticali na ovakvu percepciju ispitanika. Tokom posljednje dvije godine, dogodila su se hapšenja pojedinaca koji su bili na čelnim pozicijama u Upravi policije, zbog sumnji za pripadnost kriminalnoj organizaciji. U martu 2023. godine, smijenjen je i direktor Uprave policije Crne Gore, nakon hapšenja njegovog saradnika zbog sumnje da je sarađivao sa kriminalnim grupama. Jedan dio stručne javnosti u Crnoj Gori kritikovao je ovaj potez Vlade u tehničkom mandatu, zbog činjenice da Vlada prije smjene direktora nije sprovedla postupak pred nadležnim skupštinskim odborom. Građani/ke, posljedično, nijesu imuni na politički kontekst u kom djeluje policija u Crnoj Gori, što i potvrđuju rezultati ovog istraživanja:

Grafik 15. U kojoj mjeri, prema Vašem mišljenju, političari utiču na operativni rad policije (%)?

Svega nepunih 20% ispitanika smatra da političari/ke nemaju uticaja na operativni rad policije. Kako se navodi u Izvještaju Grupe zemalja za borbu protiv korupcije (GRECO) o Crnoj Gori iz 2022. godine, "operativna nezavisnost policije je kamen temeljac za policiju da može da spriječi korupciju" (GRECO 2022, 30). Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS) za Crnu Goru, dugoročno ističe uticaj političkih struktura i kriminalnih grupa na rad policije.

Dalje analize pokazuju da građani/ke smatraju da je korupcija u velikoj mjeri prisutna u graničnoj policiji (31,6%), potom u kriminalnoj (28,2%) i u saobraćajnoj policiji (28,1%):

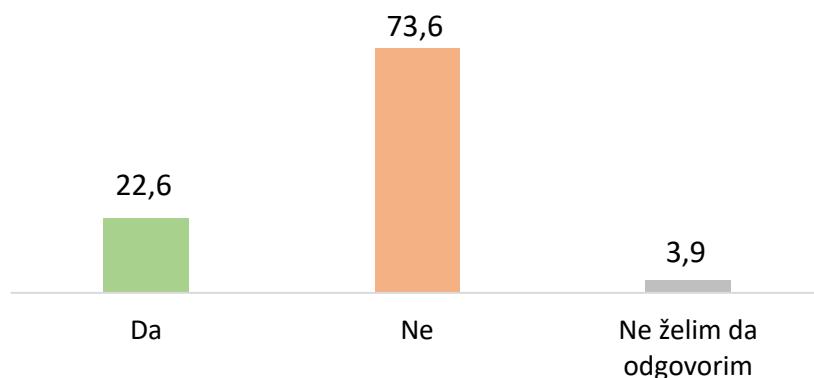
Tabela 4. U kojoj mjeri je, prema Vašem mišljenju, korupcija rasprostranjena u sljedećim jedinicama policije?

	U velikoj mjeri je rasprostranjena	Djelomično je rasprostranjena	Djelično nije rasprostranjena	Upoštevajuće nije rasprostranjena	Ne znam/ne želim da odgovorim
Granična policija	31.6%	36.5%	11.6%	4.2%	16%
Specijalne policijske jedinice	17.0%	29.4%	21.9%	9.5%	22.1%
Administrativne jedinice (izdavanje ličnih dokumenata)	14.0%	21.6%	27.4%	16.7%	20.2%
Saobraćajna policija	28.1%	27.6%	17%	10.8%	16.5%
Kriminalna policija	28.2%	29.7%	15.2%	6.7%	20.2%
Policajci službenici zaduženi za očuvanje javnog reda i mira	20.6%	20.2%	21.5%	16%	21.6%

Budući da su *Planom integriteta Ministarstva unutrašnjih poslova*, saobraćajna i granična policija prepoznati kao poslovi visokog rizika, a percepcija šire javnosti o korupciji i političkom uticaju na policiju je rasprostranjena, GRECO je preporučio da se Planom integriteta MUP-a predviđi "procjena rizika od neprikladnog uticaja na policiju u cilju identifikovanja mjera za jačanje operativne nezavisnosti policije u praksi" (GRECO 2022, 31).

Uz suzbijanje neprimjerenih uticaja, za funkcionalnost policije u Crnoj Gori podjednako su važni kontrolni mehanizmi koji mogu biti parlamentarni, građanski i unutrašnji. U ovom istraživanju analizirali smo znanje i informisanost građana/ki o mehanizmima unutrašnje i građanske kontrole rada policije. Rezultati su pokazali da čak 73,6% ispitanika nije informisano o radu Unutrašnje kontrole policije:

Grafik 16. Jeste li upoznati sa radom Unutrašnje kontrole rada policije (%)?

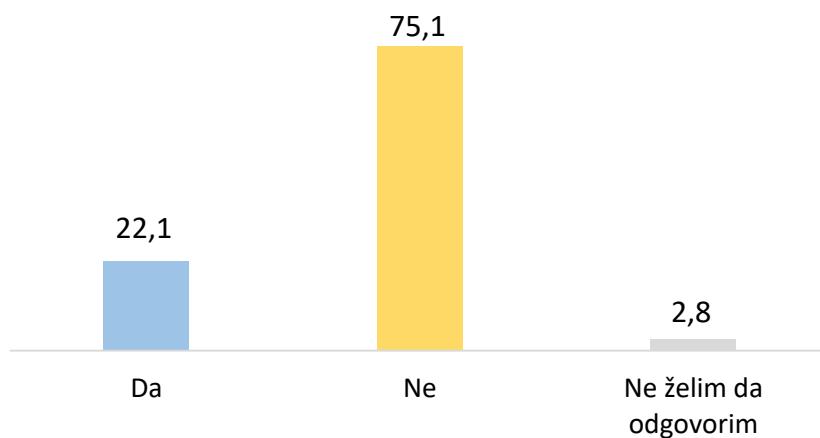
Među 22,6% onih kojima je rad Unutrašnje kontrole policije poznat, većina je informisana o ovom kontrolnom mehanizmu putem medija:

Tabela 5. Iz kojeg ste se izvora informisali o radu Unutrašnje kontrole rada policije?

Putem informacija dostupnih u medijima	76.5%
Putem saopštenja Unutrašnje kontrole rada policije	10.9%
Putem sajta MUP-a/Unutrašnje kontrole rada policije	5.9%
Kroz rad NVO sektora	2.3%
Putem ličnog kontakta sa Unutrašnjom kontrolom rada policije	2.3%
Nešto drugo	0.9%
Ne želim da odgovorim	1.4%

Ovi podaci ukazuju na zabrinjavajući trend u kojem mediji preuzimaju glavnu informativnu i komunikacijsku funkciju institucija. Kao što Tabela 5. i pokazuje, jako mali postotak ispitanika upoznat je sa radom Unutrašnje kontrole policije posredstvom njihovih saopštenja. Uloga informisanja javnosti nije glavna funkcija Unutrašnje kontrole policije, ali je neophodno da njihovi komunikacioni kanali (poput sajtova) sadrže jasne i vidljive informacije o načinima na koje zainteresovana javnost može podnijeti pritužbe o postupanju policijskih službenika.

Slična situacija je i sa Savjetom za građansku kontrolu policije:

Grafik 17. Jeste li upoznati sa radom Savjeta za građansku kontrolu rada policije (%)?

Više od dvije trećine ispitanika nije upoznato sa radom Savjeta, a oni koji jesu te informacije su dominantno dobili u medijima:

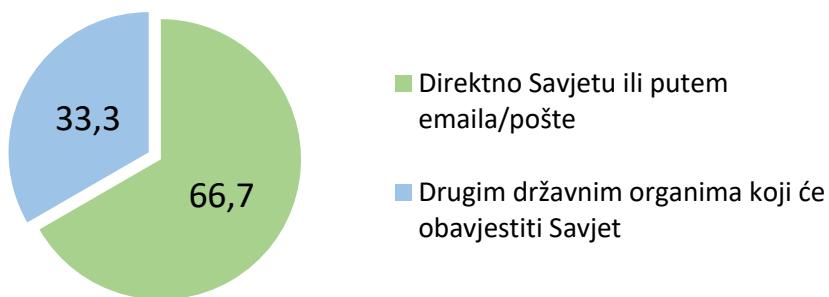
Tabela 6. Iz kojeg ste se izvora informisali o radu Savjeta za građansku kontrolu rada policije?

Putem informacija dostupnih u medijima	65%
Putem saopštenja Savjeta za građansku kontrolu rada policije	11.5%
Putem sajta Savjeta za građansku kontrolu rada policije	14.7%
Kroz rad NVO sektora	1.4%
Putem ličnog kontakta sa Savjetom	2.8%
Nešto drugo	2.8%
Ne želim da odgovorim	1.8%

Koliko je komunikacija ka građanima/kama važna, naročito pokazuje podatak da čak 89% ispitanika ne zna kako se može obratiti Savjetu za građansku kontrolu rada policije.

Svega 3,1% ispitanika koji su odgovorili potvrđno, navelo je sljedeće načine obraćanja Savjetu:

Grafik 18. Navedite primjer kako se možete obratiti Savjetu za građansku kontrolu rada policije:

Istraživanje ukazuje na zabrinjavajuće nizak nivo informisanosti o mehanizmima kontrole policije u Crnoj Gori. Unutrašnja kontrola policije dominantno tretira zakonitost vršenja policijskih poslova i to u kontekstu poštovanja i zaštite ljudskih prava, prilikom primjene policijskih ovlašćenja i izvršenja policijskih zadataka. Na sajtu Unutrašnje kontrole policije, objavljeni su mjesечni izvještaji o postupanju po pritužbama i kontrolama, što predstavlja primjer dobre prakse. U posljednjem takvom izvještaju, za mart 2023. godine, prihvaćena je pritužba o navodima o zlostavljanju od policijskih službenika, gdje je Unutrašnja kontrola konstatovala postojanje osnovane sumnje o težoj povredi službene dužnosti. Ovo je samo jedan od brojnih primjera koji ukazuju na važnost postojanja unutrašnjih mehanizama kontrole policije u Crnoj Gori. Unutrašnja kontrola policije ima i važnu preventivnu funkciju, odnosno ulogu sprečavanja nepropisnog ponašanja policijskih službenika, koja posljedično dovodi do njihove povećane stručnosti i odgovornosti, ali i sigurnosti građana/ki. Pravna lica i građani/ke se Odjeljenju za unutrašnju kontrolu policije i Ministarstvu unutrašnjih poslova mogu obratiti pritužbama na postupanje ili ponašanje policijskih službenika. Važan segment je i Etički odbor, kojem Unutrašnja kontrola policije prenosi informacije o izvršenoj kontroli, a dominantno je zadužen za praćenje primjene Kodeksa policijske etike.

Posebno je značajan podatak da svega 3,1% ispitanika zna kako da se obrati Savjetu za građansku kontrolu policije, koji upravo postoji zbog građana/ki, odnosno zbog javne kontrole postupanja i ponašanja policijskih službenika. Savjet predviđa mogućnost neposrednog prijema i kontakta sa građanima/kama u svojim prostorijama, ali i prijem pritužbi sistemom mejl komunikacije. Uprkos tome što se Savjet često sa svojim ocjenama i preporukama medijski eksponira i daje smjernice za unapređenje odnosa policije sa javnošću, važno je da usvoji efektivne mehanizme informisanja šire javnosti o svom radu. Za funkcionalnost tih mehanizama naročito je značajno imati u vidu da mladi ljudi u kontinuitetu pokazuju niži stepen informisanosti o zaštiti sopstvenih prava.

Stavovi o policijskoj torturi

Ustav Crne Gore, uz ratifikovane međunarodne ugovore za zaštitu ljudskih prava, zabranjuje sve vidove mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja. Pravo na dostojanstvo i nepovredivost ličnosti ne može se ograničiti, ni u vanrednim okolnostima. Činjenica da se radi o apsolutno zaštićenom pravu govori o važnosti poštovanja ovog prava, stoga, država mora oštro da sankcioniše bilo kakvo nedozvoljeno postupanje kojim se ugrožava dostojanstvo i nepovredivost ličnosti. Policija je dužna da suzbija i sprečava takvo postupanje, a ne da ga sprovodi ili podstiče.

U Crnoj Gori se u produženom periodu iskazuje zabrinutost povodom uzastopnih slučajeva policijske torture. U maju 2023. godine, delegacija iz Crne Gore prisustvovala je Univerzalnom periodičnom pregledu stanja ljudskih prava u zemljama članicama Ujedinjenih nacija, na kojem je upozorenio da Crna Gora treba da intenzivira istrage o policijskoj torturi. Amnesti Internešnal (Amnesty International) je u svom Izveštaju za 2022/2023. godinu, podsjetio na pojedinačne slučajeve policijske torture u cilju iznuđivanja iskaza. Komitet Ujedinjenih nacija protiv mučenja pozvao je institucije u Crnoj Gori na nezavisnu istragu torture i zlostavljanja. U poslednjem Izveštaju o ljudskim pravima za Crnu Goru Ambasade Sjedinjenih Američkih Država u Podgorici, istaknut je problem odlaganja sudskih postupaka za slučajeve policijske torture. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori, tokom 2022. godine, formirao je 147 predmeta u okviru Sektora - Zaštita od zlostavljanja, bezbjednost i Nacionalni mehanizam za prevenciju torture, od kojih se 128 odnosilo na rad Uprave za izvršenje krivičnih sankcija i Uprave policije.

U Tabeli 7. vidljivi su stavovi ispitanika o pravnim odredbama iz Ustava Crne Gore, koje se odnose na dostojanstvo i nepovredivost ličnosti, lišenje slobode, pritvor i poštovanje ličnosti:

Tabela 7. U kojoj mjeri smatrate da se sljedeće pravne odredbe poštuju u Crnoj Gori, prilikom pritvaranja i lišavanja slobode?

	U velikoj mjeri se poštuje	Djelimično se poštuje	Djelimično se ne poštuje	Uopšte se ne poštuje	Ne znam/ne želim da odgovorim
Lice lišeno slobode mora odmah biti obaviješteno na svom jeziku ili jeziku koji razumije o razlozima lišenja slobode.	21.7%	36.2%	13.8%	8%	20.3%
Lice lišeno slobode istovremeno mora biti upoznato da nije dužno ništa da izjavi.	19.2%	34.5%	15.3%	9.2%	21.8%
Pritvorenom licu mora se uručiti obrazloženo rješenje u času pritvaranja ili najkasnije u roku od 24 časa od pritvaranja.	17.1%	31.4%	18%	9.6%	23.9%
Trajanje pritvora mora biti svedeno na najkraće moguće vrijeme.	15.7%	28.7%	19.2%	12.3%	24.1%
Jemči se poštovanje ljudske ličnosti i dostojanstva, u slučaju lišenja slobode, u krivičnom postupku i za vrijeme izvršavanja kazne.	14%	30.5%	18.5%	13.4%	23.7%
Zabranjeno je i kažnjivo svako nasilje ili ponižavajuće postupanje nad licem koje je lišeno slobode.	13.6%	31%	20.3%	14%	21.1%

Najveći procenat ispitanika (57,9%) smatra da se u Crnoj Gori poštije pravo lica lišenih slobode da na svom jeziku ili jeziku koji razumiju, odmah budu obaviješteni o razlozima lišenja slobode. Istovremeno, građani/ke vjeruju da se najmanje poštaju odredbe koje se odnose na zabranu nasilja i ponižavajućeg postupanja nad licem koje je lišeno slobode (34,3%), na poštovanje ljudske ličnosti i dostojanstva (31,8%), ali i na trajanje pritvora (31,5%). Važno je napomenuti da skoro 40% mladih starosti od 18. do 24. godine, smatra da se prilikom pritvaranja i lišenja slobode ne poštaje pravo na dostojanstvo i nepovredivost ličnosti. Ovi podaci su pokazatelj da na percepcije javnosti utiču sve češći slučajevi policijske torture u Crnoj Gori i inertne reakcije nadležnih organa. Komitet Savjeta Evrope za prevenciju mučenja, nehumanog i degradirajućeg ponašanja i kažnjavanja, upozorava da se najveći broj slučajeva policijske torture događa upravo u fazama koje prethode formalnoj optužnici. Ponovljeni slučajevi policijske torture i neefikasni postupci nadležnih organa, dovode do pada povjerenja građana/ki i kredibiliteta policije, kao jednog od ključnih segmenata funkcionalnog demokratskog sistema.

Dalje analize pokazuju da je svaki deseti ispitanik bio prisutan kada je policijski službenik nekoga vrijeđao ili fizički povrjeđivao. Ispitanici su u značajno manjem procentu prisustvovali situacijama u kojima su pripadnici policije ucjenjivali druga lica ili su ih diskriminisali po osnovu pola i etničke pripadnosti:

Tabela 8. Da li ste nekada prisustvovali situaciji u kojoj je policijski službenik nekoga:

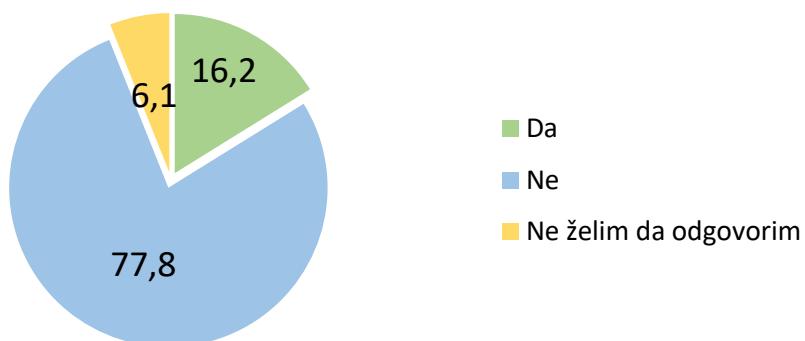
	Da	Ne	Ne znam/ne želim da odgovorim
Vrijedao	11.4%	86.2%	2.3%
Fizički povrjeđivao	10.4%	87.4%	2.1%
Diskriminisao po osnovu pola	4.6%	92.6%	2.9%
Diskriminisao po etničkoj pripadnosti	6.5%	91.0%	2.4%
Ucenjivao	5.3%	92.3\$	2.3%

Podaci takođe pokazuju da su ispitanici u izrazito malom procentu lično bili predmetom vrijeđanja, fizičkog povrjeđivanja, diskriminacije i ucjenjivanja:

Tabela 9. Da li je Vas lično nekada policijski službenik:

	Da	Ne	Ne znam/ne želim da odgovorim
Vrijeđao	5.2%	92.6%	2.2%
Fizički povrjeđivao	3.6%	94.1%	2.3%
Diskriminisao po osnovu pola	1.5%	95.7%	2.8%
Diskriminisao po etničkoj pripadnosti	2.9%	94.7%	2.4%
Ucenjivao	1.5%	96.2%	2.2%
Prijetio kako bi od Vas dobio neka saznanja	1.9%	95.8%	2.2%

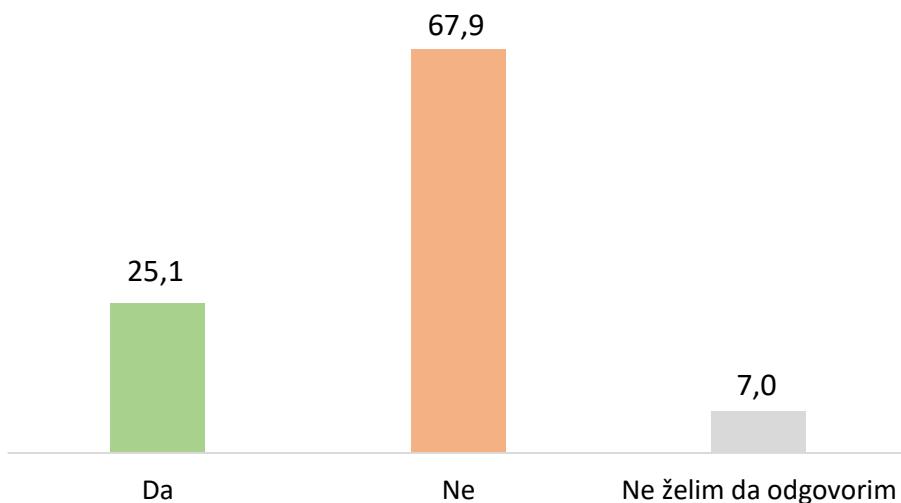
S obzirom na to da su građani/ke, kako smo i prethodno utvrdili u istraživanju³, tokom posljednje dvije godine najčešće kontaktirali sa policijom, važno je dobiti uvid u to kako upravo ti ispitanici odgovaraju na pitanje iz Tabele 9. Analiza je pokazala da se 13,3% ispitanika koji su direktno kontaktirali sa policijom u pomenutom periodu, izjasnilo da ih je policijski službenik lično vrijeđao. Naročito zabrinjava podatak da 77,8% građana/ki, koji su na pitanje iz Tabele 28. odgovorili potvrđno, nije dobilo odgovarajuću pomoć:

Grafik 19. Da li ste nakon toga dobili odgovarajuću pomoć (%)?

Reakcije koje (ne) uslijede nakon što pojedinci/ke pretrpe nedozvoljeno postupanje policije, u velikoj mjeri ojačavaju ambijent u kojem se policijska tortura normalizuje i toleriše. U ovom istraživanju, dobili smo statističku potvrdu da, uprkos tome što se Crna Gora u kontinuitetu suočava sa problemom policijske torture, građani/ke u 67,9% slučajeva ne znaju kome treba da prijave takvo postupanje policijskih službenika:

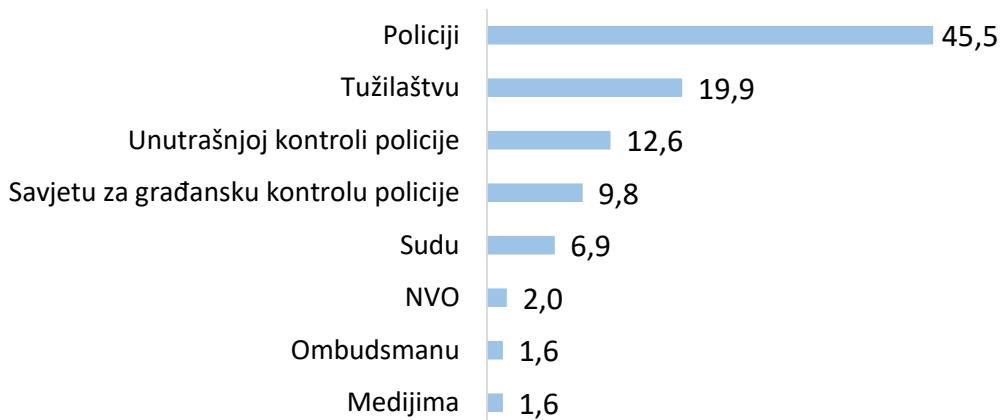
³ Vidi str. 10.

Grafik 20. Da li znate kome treba da prijavite slučaj policijske torture (%)?

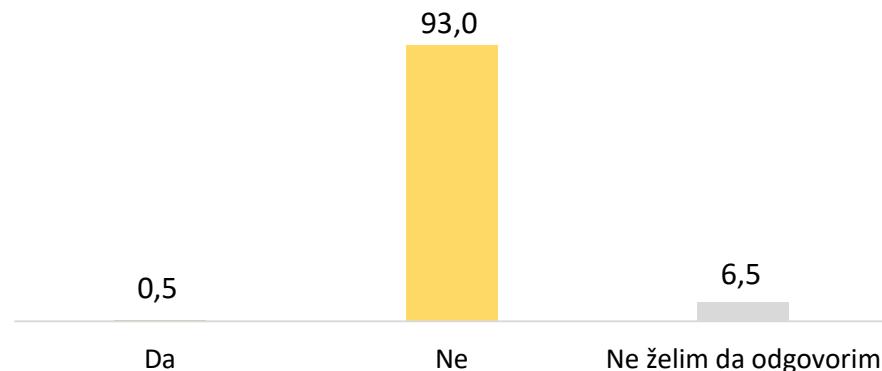
Četvrtina ispitanika, koja je na pitanje iz Grafika 20. odgovorila potvrđno, dominantno navodi policiju kao adresu kojoj treba prijaviti slučaj policijske torture:

Grafik 21. Navedite primjer kome treba da prijavite slučaj policijske torture:

Problematično je što nepunih 10% ispitanika prepoznaje Savjet za građansku kontrolu policije kao vrstu kontrole koja je prikladan mehanizam za prijavu policijske torture. To je naročito sporno u kontekstu jedne od glavnih funkcija Savjeta, a to je stvaranje kanala komunikacije sa građanima/kama u slučajevima nedozvoljenog ponašanja policijskih službenika.

Iz Grafika 22. vidimo da je jako mali procenat ispitanika prijavio slučaj policijske torture:

Grafik 22. Da li ste nekada prijavili slučaj policijske torture?

Ovi rezultati su donekle očekivani, s obzirom na inače nizak procenat ispitanika koji su se izjasnili da su doživjeli neku vrstu nedozvoljenog ponašanja policijskih službenika. Drugi razlog, jednako važan, odnosi se na činjenicu da neazurna i neefikasna reakcija nadležnih institucija, na koju upozoravaju relevantne međunarodne adrese, demotiviše građane/ke da slučajeve policijske torture uopšte i prijavljuju.

Sveukupni podaci u ovom dijelu istraživanja otkrivaju generalno negativne percepcije javnosti kada je riječ o postupanju policijskih službenika prilikom pritvaranja i lišavanja slobode, kao i o policijskoj torturi. Građani/ke policiju prepoznaju kao glavnu zaštitu u slučaju policijske torture, a činjenično stanje pokazuje da reakcije Uprave policije nijesu adekvatne. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori, konstatovao je u posljednjoj analizi da Uprava policije pasivno postupa u predmetima u kojima je Zaštitnik utvrdio povredu člana 3 Evropske konvencije (Zabrana mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja). Uprava policije ne preduzima sve neophodne radnje radi ispitivanja navoda o policijskoj torturi. Zaštitnik je dalje upozorio na to da se odgovornost za adekvatno postupanje u navodima o policijskoj torturi ne odnosi samo na direktnе počinioce, već i na sve one koji su sa takvim okolnostima upoznati. Dužnost Uprave policije jeste da štiti zakon, stoga je tolerisanje nezakonitog ponašanja jako sporno, a to naročito onih koja se odnose na kršenje apsolutnih prava. Dodatna otežavajuća okolnost je da, uslijed izostanka adekvatne reakcije nadležnih organa, teret prikupljanja dokaza je na žrtvi policijske torture. Ovakve okolnosti doprinose opštoj nesigurnosti i nepovjerenju u institucije. Osim obuka unutar Uprave policije, koje se moraju sprovoditi o adekvatnom postupanju u slučaju navoda o kršenju prava na dostojanstvo i nepovredivost ličnosti, neophodno je kontinuirano informisati građane/ke o adresama kojima se mogu obratiti u slučaju da dožive ili prisustvuju policijskoj torturi.

Stavovi osuđenih lica u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija (UIKS) o uslovima boravka i tretmanu službenika UIKS-a

Ustanove za izvršenje krivičnih sankcija, u društвima u kojim vladavina prava nije na optimalnom nivou, nerijetko predstavljaju mjesta na kojima se osuđena lica suočavaju sa međusobnim nasiljem koje nije valjano sankcionisano, ali i sa prekoračenjem policijskih ovlašćenja i neadekvatnim uslovima boravka.

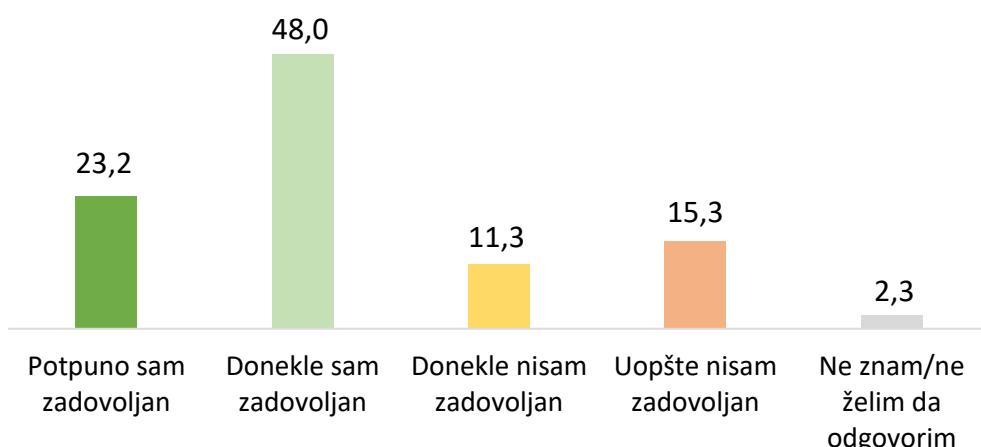
Uprava za izvršenje krivičnih sankcija (UIKS) u Spužu djeluje kao samostalni organ, pod nadzorom Ministarstva pravde. Kako se navodi u Sektorskoj analizi Ministarstva pravde, funkcija Uprave za izvršenje krivičnih sankcija je da "radi na reintegraciji i resocijalizaciji zatvorenika/ca i, da ih nakon izvršene kazne, vрати osposobljene na način da budu korisni građani/ke društva" (Ministarstvo pravde 2021, 3). Dakle, bezbjednost osuđenih lica bi trebalo da bude bazični preduslov za dalju pripremu zatvorenika/ca za život na slo-

bodi. Zakonom o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti⁴, članom 3, propisano je da izvršenje sankcija ima za cilj “da osuđeni (...) kroz sistem programa tretmana usvoji društveno prihvatljive vrijednosti radi ponovnog uključivanja u društvo.” Zakonom je nedvosmisleno zabranjeno mučenje, zlostavljanje i ponižavanje, odnosno zajemčeno humano ponašanje i poštovanje dostojanstva osuđenih lica. Kako smo i u prethodnom poglavlju isticali⁵, Crna Gora u kontinuitetu ima problem sa nekažnjivošću za akte torture počinjene od policijskih službenika. Osim utvrđivanja pojedinačne odgovornosti, neophodna je i adekvatna kazna, koja bi u produženom periodu trebalo da suzbije učestalost slučajeva policijske torture. Istraživanja nevladinog sektora pokazuju da je u periodu nakon 2020. godine, pravosnažno okončano 10 predmeta i osuđeno 60% lica za krivična djela koja spadaju u međunarodnu zabranu zlostavljanja. Sankcije su najčešće neprimjerene težini krivičnog djela i spadaju u domen uslovnog otpusta.

Drugi segment, koji je podjednako važan, odnosi se na uslove boravka i nasilje *među* osuđenicima. U Strategiji za izvršenje krivičnih sankcija za period od 2023. do 2026. godine, navedeno je da je operativni cilj za 2024. godinu minimum 15% manje utvrđenih slučajeva povreda ljudskih prava lica lišenih slobode, dok se za 2023. godinu predlaže početak radova na glavnoj prijavnici, specijalnoj bolnici, zatvoru otvorenog tipa i multifunkcionalnom objektu.

Kada je riječ o stavovima osuđenih lica u UIKS-u, istraživanje je pokazalo da je preko 70% zatvorenika generalno zadovoljno uslovima svog boravka:

Grafik 23. Koliko ste generalno zadovoljni uslovima Vašeg boravka u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija- UIKS (%)?

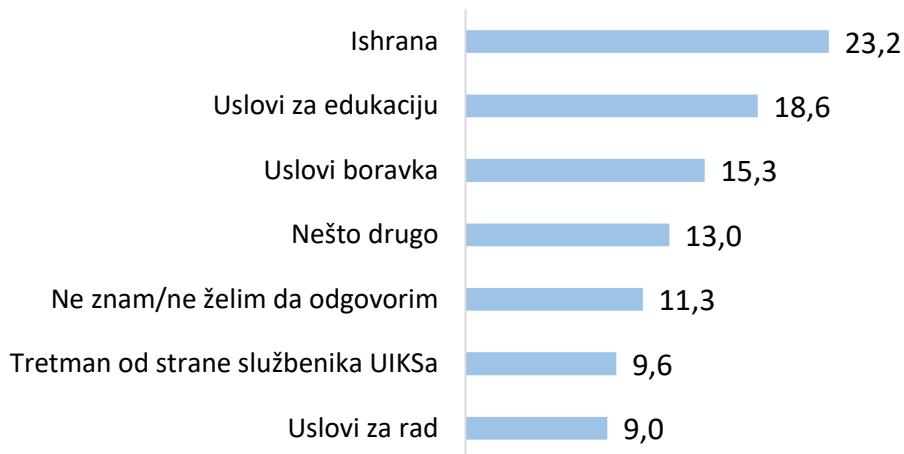

Detaljnijom analizom ipak je utvrđeno da zatvorenici detektuju pojedine probleme koje bi bilo potrebno sanirati. U Grafiku 25. vidimo da je fokus na ishrani:

4 "Službeni list CG", br. 36/2015, 18/2019, 145/2021 i 3/2023.

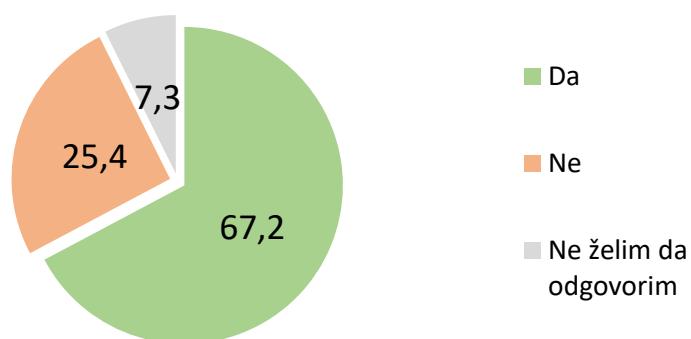
5 Vidi str. 28.

Grafik 25. Šta, po Vašem mišljenju, prvo treba da se unaprijedi u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija (%)?

Zatvorenici su takođe isticali uslove za edukaciju, a u kategoriji "nešto drugo" najčešće se spominje zdravstvena zaštita, uslovi za posjete i uslovni otpust. Više od dvije trećine zatvorenika tvrdi da su ih nadležna lica blagovremeno informisala o njihovim pravima:

Grafik 26. Da li su Vas nadležna lica u zatvoru blagovremeno obavještavala o Vašim pravima (%)?

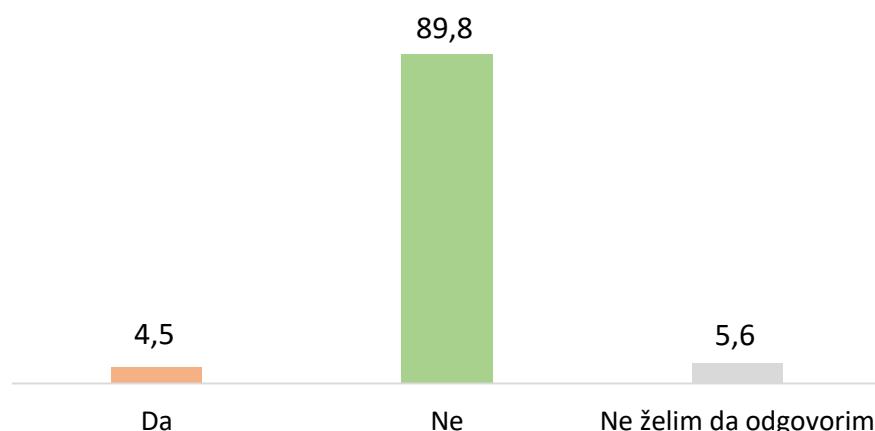
Važan aspekt poštovanja prava osuđenih lica je i njihova percepcija o mehanizmima zaštite, ali i o uslovima boravka:

Tabela 10. Sada ćemo navesti nekoliko tvrdnji koje se tiču uslova Vašeg boravka u zatvoru. Zamolićemo Vas da odgovorite na njih:

	Da	Ne	Ne želim da odgovorim
Službenici UIKS-a čine da se osjećam sigurno i zaštićeno.	76.8%	14.7%	8.5%
Prostорije u kojima boravim su adekvatne temperature.	81.4%	13.6%	5.1%
Omogućeno mi je da održavam ličnu higijenu.	91.0%	2.3%	6.8%
Znam da imam pravo da tražim da me pregleda ljekar.	88.1%	4%	7.9%
Znam da se mogu obratiti Ombudsmanu u slučaju da mi je neko pravo povrijeđeno u zatvoru.	80.8%	11.9%	7.3%
Poštuje se moje pravo da boravim na otvorenom prostoru svakog dana, najmanje sat vremena.	93.2%	1.7%	5.1%
Poštaje se moje pravo na odgovarajuću zaradu, kada sam radno angažovan.	74.6%	13%	12.4%
Znam da imam pravo da se žalim na rješenje o premještaju.	81.4%	11.3%	7.3%
Znam da imam pravo na posjete i telefoniranje prilikom usamlijenja.	86.4	6.8%	6.8%
Znam da mogu podnijeti tužbu Upravnom sudu, u slučaju da mi je odlukom direktora UIKS-a povrijeđeno neko pravo.	76.3%	16.4%	7.3%

Rezultati generalno ukazuju na poznavanje osnovnih mehanizama za zaštitu prava među zatvorenicima, ali i na zadovoljstvo uslovima boravka. Međutim, kada se podaci interpretiraju sa više različitih aspekata, mogu se identifikovati pouzdaniji stavovi o tretmanu u zatvoru. Prije svega, iz Tabele 10. primjećujemo da zatvorenici ipak u skoro 15% slučajeva tvrde da im službenici UIKS-a ne stvaraju osjećaj sigurnosti i zaštićenosti. 16,4% njih ne zna da Upravnom судu može podnijeti tužbu, u slučaju da im je odlukom direktora UIKS-a povrijeđeno neko pravo, dok se sličan postotak zatvorenika slaže da uslovi boravka i rada nijesu adekvatni. U tom kontekstu, naročito su indikativni podaci o ponašanju službenika UIKS-a:

Grafik 27. Da li Vam je nekada službenik UIKS-a prijetio ili Vas ucijenjivao primjenom teške fizičke sile(%)?

Osam zatvorenika je kazalo da im je službenik UIKS-a nekada prijetio ili ih je ucjenjivao primjenom teške fizičke sile. Istovremeno, deset zatvorenika, odnosno njih 5,6% tvrdi da je bilo pod nasilnim uticajem drugog osuđenika.

Većina zatvorenika (60%) nije prijavila nasilje službenicima UIKS-a, a oni koji jesu, u 66,7% slučajeva su zadovoljni reakcijom:

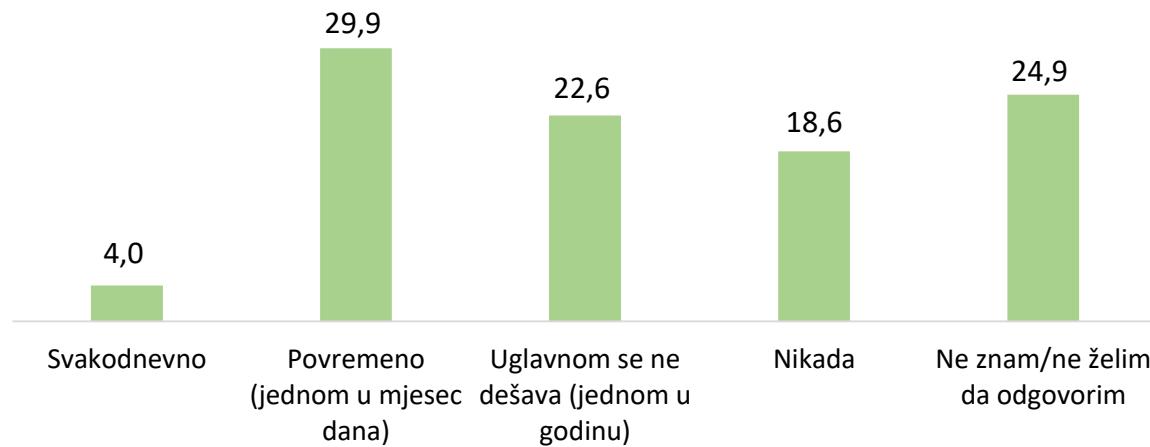
U interpretaciji ovih podataka, važno je razumjeti da odgovori zatvorenika u određenoj mjeri podliježu društvenoj poželjnosti, budući da zatvorenici svoje stavove iskazuju u prisustvu službenika i nadzornika UIKS-a, koje najčešće poznaju. Na to djelimično ukazuje i činjenica da su se zatvorenici, nakon što su na tri različita načina⁶ upitani o policijskom tretmanu, u 20% slučajeva izjasnili da službenici UIKS-a postupaju nedozvoljeno. Preciznije, svaki peti zatvorenik tvrdi da službenici UIKS-a u kontinuitetu primjenjuju silu nad osuđenicima:

Tabela 11. U kojoj mjeri ste saglasni sa sljedećim stavkama?

	U potpunosti sam saglasan	Djelimično sam saglasan	Djelimično nisam saglasan	Uopšte nisam saglasan	Ne znam/ Ne želim da odgovorim
Službenici UIKS-a ignoriraju slučajeve nasilja među osuđenicima.	9.6%	10.2%	4%	46.3%	29.9%
Službenici UIKS-a adekvatno reaguju na nasilje među osuđenicima.	65%	13%	2.3%	5.6%	14.1%
Službenici UIKS-a u kontinuitetu primjenjuju silu nad osuđenicima	10.7%	9.6%	11.9%	37.9%	29.9%
Osuđenici osjećaju slobodu da službenicima UIKS-a prijave nasilje.	48%	13.6%	4.5%	7.9%	26%
Uprava UIKS-a brzo i efikasno reaguje na slučajeve nasilja među osuđenicima.	56.5%	14.1%	5.6%	6.2%	17.5%

Svaki peti zatvorenik je takođe saglasan sa stavom da službenici UIKS-a ignoriraju slučajeve nasilja među osuđenicima. Indikativno je i to što trećina zatvorenika nije željela da odgovori na pomenuta pitanja. To govori u prilog prethodno iznijetoj tezi da su stavovi o tretmanu službenika Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, podlijegali društvenoj poželjnosti. Dalja potvrda tome je i stav trećine osuđenika da se nasilje među zatvorenicima dešava jednom u mjesec dana:

Grafik 28. U kojoj mjeri smatrate da se u UIKS-u događa nasilje među osuđenicima (%)?

6 Prva stavka se odnosi na pitanje iz Grafika 27. Druge dvije su: "Službenici UIKS-a čine da se osjećam sigurno i zaštićeno". "Službenici UIKS-a u kontinuitetu primjenjuju silu nad osuđenicima".

Predstavljeni nalazi su pouzdan putokaz za segmente UIKS-a u kojima je neophodno poboljšanje. Upitani da samoinicijativno podijele neko mišljenje ili stav, 25,6% zatvorenika je kazalo da je neophodno poboljšati zdravstvenu zaštitu i rad prevaspitne službe (18,6%). Ostatak komentara se uglavnom odnosio na uslovni otpust (9,3%) i uslove boravka u ćelijama (9,3%). U značajno manjoj mjeri zatvorenici su isticali probleme izlaska na poluotvoreno odjeljenje i neinkluzivnost u donošenju novih pravila u UIKS-u. Značajno je napomenuti da je u posljednjim analizama Zaštitnika ljudskih prava i sloboda u Crnoj Gori, istaknuto da se jedan dio pritužbi na rad UIKS-a odnosio na pravo na zdravstvenu zaštitu. U istom dokumentu Zaštitnik podsjeća na praksu Evropskog suda za ljudska prava, koji ukazuje na potrebu da se svim osuđenicima obezbijedi dostojanstven boravak u zatvoru, bez obzira na finansijske i logističke poteškoće. Vidljivo je da zatvorenici takođe ističu rad prevaspitne službe, odnosno mjere resocijalizacije, kao nedovoljne. Ovo je posebno važno imajući u vidu prethodno pomenutu svrhu kaznene politike, a to je reintegracija osuđenika/ca. U vezi sa tim, važno je naglasiti preporuku Komiteta ministara Savjeta Evrope [Rec (2006)2], u kojoj je navedeno da: *25.1 Zatvorski režim mora predvidjeti izbalansiran program aktivnosti za sve zatvorenike; 26.2 Zatvorske vlasti moraju nastojati da obezbijede dovoljno korisnog posla za zatvorenike; 28.1 Svaki zatvor treba da nastoji da svim zatvorenicima omogući pristup obrazovnim programima koji su što je moguće sveobuhvatniji i koji zadovoljavaju njihove individualne potrebe, istovremeno vodeći računa o njihovim težnjama.*

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

U ovom istraživanju analizirali smo stavove i znanje građana/ki u kontekstu pravosuđa, policijskih snaga i mehanizama za zaštitu njihovih osnovnih ljudskih prava. Poseban segment fokusirao se na percepcije i stepen zadovoljstva postupanjem službenika u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, kao i na mišljenje o uslovima boravka, policijskoj torturi i nasilju među osuđenicima.

Rezultati su pokazali da građani/ke dominantno vjeruju obrazovnom sistemu i vjerskim institucijama, dok se u pravosuđu najbolje kotira tužilaštvo, a najgore sudstvo. Istraživanje je demonstriralo zabrinjavaće nizak stepen znanja o sredstvima koja su građanima/kama na raspolaganju da zaštite svoje pravo na suđenje u razumnom roku i besplatnu pravnu pomoć. Većina građana/ki ne zna kako da se obrati Državnom tužilaštvu, Savjetu za građansku kontrolu policije i Odjeljenju za unutrašnju kontrolu policije. Informisanje o ovim institucijama i kontrolnim mehanizmima uglavnom preuzimaju mediji. Važno je napomenuti da su mlađi ljudi, starosti od 18. do 24. godine, uglavnom najmanje informisani. Osim izostanka osnovnih saznanja, građani/ke imaju generalno negativne percepcije o sudstvu, za koje vjeruju da je okarakterisano naglašenim političkim uticajem i inertnošću u odlučivanju.

Kada je riječ o policiji i pritvaranju i lišavanju slobode, ispitanici tvrde da se najmanje poštuju odredbe koje se koje se odnose na zabranu nasilja i ponižavajućeg postupanja nad licem koje je lišeno slobode. Uprkos tome što se Crna Gora suočava sa problemom policijske torture, građani/ke u većini slučajeva ne znaju kome treba da prijave takvo postupanje policijskih službenika. U Upravi za izvršenje krivičnih sankcija rezultati pokazuju da su zatvorenici dominantno zabrinuti zbog kvaliteta zdravstvene zaštite, ishrane i programa resocijalizacije. Svaki peti zatvorenik tvrdi da službenici UIKS-a u kontinuitetu primjenjuju silu nad zatvorenicima, dok svaki treći napominje da se nasilje među osuđenicima dešava jednom mjesечно.

Imajući u vidu nalaze ovog istraživanja, formulisane su sljedeće preporuke:

- Čelni pojedinci/ke u pravosuđu treba da intenziviraju komunikaciju ka javnosti u pogledu mehanizama za zaštitu ljudskih prava, u čemu im naročito mogu pomoći organizacije civilnog društva i akademska zajednica. Važno je da fokus bude na mlađim ljudima, koji su u ovom istraživanju pokazali nizak nivo znanja o sopstvenim pravima;
- Neophodno je ojačati kapacitete Uprave policije, odnosno obuku, uslove rada i broj policijskih službenika/ca, kako bi se pritužbama pristupalo efektivno, a kultura policijske torture suzbila;
- Uprava policije mora donijeti precizne smjernice o kontinuiranom obučavanju policijskih službenika/ca u kontekstu zabrane svakog vida policijske torture;
- Unutrašnja kontrola policije mora imati jasnu komunikacijsku strategiju ka građanima/kama i na svom sajtu objaviti detaljnije informacije o tome kako joj se građani/ke mogu obratiti;
- Savjet za građansku kontrolu policije mora efektivnije iskommunicirati svoje kontrolne mehanizme ka javnosti, naročito se fokusirajući na mlade ljudi starosti od 18. do 24. godine, koji su pokazali najniži nivo informisanosti o zaštiti sopstvenih prava;
- Neophodno je unaprijediti sistem zdravstvene zaštite u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, obezbjeđivanjem jednakog pristupa zdravstvu svim zatvorenicima/ama i angažovanjem dodatnog zdravstvenog osoblja;
- Politike reintegracije i resocijalizacije u Upravi za izvršenje krivičnih sankcija moraju biti revidirane. Zatvorenicima se moraju obezbijediti mehanizmi lakšeg povratka u društvo, dok odluke o klasifikaciji zatvorenika iz jednog u drugi sektor, moraju biti podvrgnute reviziji.

- Slučajevi nasilja među osuđenicima moraju biti jasno evidentirani i javno dostupni;
- Neophodno je ojačati kapacitete sudija/tkinja, tužilaca/teljki, kako bi se ključne pravosudne institucije profesionalizovale i umanjile percepciju javnosti o političkom uticaju.

